

СЛАВА

Прогвіти

Без мови немає нації!

ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ ТИЖНЕВИК

40 (1144), 7–13 жовтня 2021

На Полтавщині відзначили 180-річчя від дня народження Михайла Драгоманова. “Михайло Драгоманов: на кордонах українського європейзму” – таку назву мав просвітницький захід до ювілею видатного уродженця міста Гадяч на Полтавщині, історика, фольклориста, публіциста, громадського діяча. Захід провели Полтавська обласна універсальна наукова бібліотека ім. Івана Котляревського та Північно-східний міжрегіональний відділ Українського інституту національної пам'яті спільно з кафедрою культурології Полтавського національного педагогічного університету.

Націокультурність України: імунітет Державності

Георгій ФІЛІПЧУК,
академік НАН України

О креслена проблема не є відомчою, оскільки належить до стратегічних завдань розвитку держави, прямо торкається основ національної безпеки. Адже в найдраматичніші періоди нашої історії національна культура завжди зберігала, оберігала, єднала, міцнила Український народ.

Сьогодні, коли продовжується війна проти України з боку Московії, є особлива затребуваність у національно-культурному поступі українського суспільства. І той кліч, кинутий владою на початку російської агресії, що “культура є нашою найсильнішою зброєю”, мусить, нарешті, “перекладатися” на сучасну реальність, спричинити відхід від усталених “совкових” стереотипів. Слід додати, що мовиться не взагалі про “культуру”, а про українську національну культуру.

Адже до національних інтересів відносяться не тільки зобов’язання влади забезпечити загальнолюдські норми: права людини, творення громадянського суспільства, сталий розвиток (економічний, соціальний, екологічний). Вони відображають також фундаментальні цінності і прагнення Українського народу щодо розвитку Української

Українська інтелігенція вкотре звертається до найвищої української влади щодо тривожній ситуації, яка складається у сфері національної культури.

Відсутність державної програми розвитку культурної сфери України, – йдеться в заявлі, – зумовлює вкрай негативну політику щодо функціонування та розвитку зasadничих секторів культури і мистецтва. Хоча в українському суспільстві існує потужний запит на відродження і модернізацію національно-культурного життя країни, збереження і утвердження культурної ідентичності, відновлення та зміцнення історичної пам'яті народу, яка потребує масштабної деколонізації.

нації; історичної свідомості, національної пам'яті, її морально-етичної, культурної, мовної, релігійної самобутності; забезпечення належного функціонування Української мови як державної. Усі ці завдання, які є зasadними для українського націодержавотворення, неможливо реалізувати поза національною культурою.

А тому саме гуманітарна сфера знає найактивнішої експансії в інформаційних війнах, саме вона є найбільш чутливою серед багатьох напрямів національної безпеки.

Відомо, що культурний стан суспільства завжди виступає найпереконливішим показником (не)демократично-го розвитку держави, повною мірою віднього залежить успіх становлення політичної нації і громадянського суспільства, зміцнення національної ідентичності. Ніщо так, як Культура, доказово

не презентує надбання й досягнення народів та держав. Поза її ціннісними вимірами неможливо адекватно реагувати на світ з його політичними, соціально-економічними, екологічними, гуманітарними викликами.

Проте склалася хибна практика, коли суспільство, інтелігенція постійно виступають у ролі прохачів милостині, замість того, щоби влада відповідально усвідомлювала свою безпосередню причетність до культурних запитів. Адже згідно з нормами Конституції (статті 11, 12) саме “держава сприяє консолідації та розвиткові української нації, її історичної свідомості, традицій і культури”, а також “Україна дбає про задоволення національно-культурних і мовних потреб українців, які проживають за межами держави”.

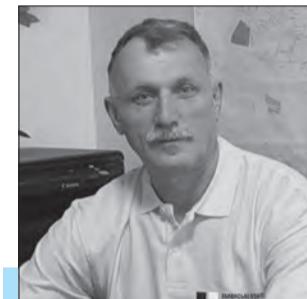
Закінчення на стор. 2

ГЕОРГІЙ ФІЛІПЧУК

2-3

ВАЛЕРІЙ МУСІЙЧУК

5

АНТОНІНА ЛИСТОПАД

8

ЗОЯ КУЧЕРЯВА

9

АНДРІЙ ДЕМИДЕНКО

14

Закінчення. Початок на стор. 1

Тому дивно, коли впродовж тривалого часу владні інституції не волють підтримувати, наприклад, ініціативи “Просвіти” та інших творчих організацій щодо формування цільової програми розвитку української державної мови, передбачивши відповідні видатки на проведення курсів з вивчення української мови, особливо в зденационалізованих областях України; друкування необхідної кількості словників на паперових та електронних носіях; створення комп’ютерних (україномовних) ігор для дітей; масове тиражування “Бібліотеки війна” тощо. Чомусь не знайшлося місця для уваги подібним проектам і на рівні Українського культурного фонду.

Утім, справа полягає не лише в тому, що ігноруються важливі, на нашу думку, громадські ініціативи, а, передусім, у відсутності діалогу багатьох державних структур із суспільними інститутами, інтелігенцією (окрім “своєї” і “прирученої”). Влада в особі профільних відомств чомусь продовжує вважати, що має абсолютне право розпоряджатися публічними ресурсами відповідно до власних інтересів, “кумівських” забаганок, корисливих уподобань політиків. Така поведінка “норма” урядовців, депутатів призводить до суттєвих втрат та провалів, негативно впливає на соціокультурне середовище країни. Так, на час проголошення Незалежності в Україні налічувалося близько 4000 книгарень. Сьогодні їх понад 200. У Польщі – 1914! На 1 книжковий магазин в Україні припадає 165 тисяч населення, що в 10-12 разів нижче за середньоєвропейські показники. У Данії, Польщі – один магазин на 12 тис. населення, у Німеччині – 15 тис. 2020 року з 222 активних українських книгарень закрилися 48, а також 343 видавництва. Нагадаю, що комп’ютеризація в цих країнах на кілька порядків є вищою від українського показника. Але там гаджет не “замість” книги, а поруч.

Децентралізація на “український лад” значно пришвидшила закриття книгарень та бібліотек. Україна дійшла до критичного індексу забезпечення народу Книгою (0,3 на душу населення). Наприклад, Туреччина – 5 книг. І тоді метафора про “турків” повертається бумерангом до України.

Проте стурбованості “політиків” щодо падіння освіченості Українського народу не спостерігається. Натомість упродовж кількох останніх тижнів інформаційний простір перенасичений лементом уболівальників клубу “Олігархат”. Виявляється, що вони (політики) найбільше турбується про “права” дюжини олігархів на тлі зліденності та безправності народу, ними ж, до речі, покривленого. Оскільки “косметичний” закон про олігархів ще довго не діятиме, то Народ справедливо вимагає запровадити законом “податок на олігархів” (як у провідних європейських країнах), щоби вони, коли продовжуються російська агресія, перестали “бикувати”, купуючи яхти за 260 млн дол. та королівські замки, безперестану вивозячи награбоване в офшори, а в той же час їм безсороно списуються багатомільярдні бюджетні борги. Для них все, а на культуру зась.

Марно надіятись, що нувориці стануть колись красіми й гуманнішими. Ще в дохристиянський період Платон у “Державі”

“Слід навчитися на своїй землі жити власним розумом. Аби встояти в нинішній війні з вічно “братьським” ворогом”.

Націокультурність України: імунітет Державності

написав, що “неможливість насилити потяг до багатства та нехтування усім іншим задля наживи в занапастили олігархію”. І лише “кепські виночери” від влади й западливі на милостиню не волють та не здатні розуміти, що не буде раю на нашій землі, допоки Україна не поборить це зло.

Отож, українцям не можна очікувати сподіваної волі” ні від олігархів, ні від закордону, що нам “допоможе”. Винятком є, мабуть, лише “свое закордонне”, коли за поточний рік (2021) українськими заробітчанами за 8 місяців перераховано (легально) понад 9 мільярдів доларів. Урешті-решт усі історія ХХ століття лише підтверджує ілюзорність надії на очікувану допомогу з боку “стороннього” європейця, який часто перебував (і пе-ребуває) у полоні москофільства. Мав рацию відомий учасник боротьби за Україну генерал Павло Шандрук, який так характеризував тодішню позицію міжнародної спільноти: “Світ зазнав великої шкоди внаслідок русофільських тенденцій і політичної короткозорості Жоржа Клемансо, Девіда Ллойд-Джорджа, Вінстона Черчіля. Вони поховали справу української свободи та створили більшовицьку владу... Українській нації, що потонала у крові, відмовлено в матеріальній, технічній і навіть медичній допомозі. Це було однією з основних причин перемоги наших ворогів, а зовсім не брак нашої віри в перемогу чи небажання йти на по-жертві...”

Тому слід навчитися на своїй землі жити власним розумом. Аби встояти в нинішній війні з вічно “братьським” ворогом, вибороти право на гідне існування української нації, то треба відмовитися від послуговування чужими ідеями, ефімерними допомогами та “культурними цінностями” недругів наших. Бо навіть соціальна добротність не вберігає людину від духовного рабства, культурного невільництва. Недостатньо протистояти згубним впливам “інших”, варто продукувати власні цілі, ідеї, концепти національно-культурного і політичного розвитку України. 2018 року на безпековій конференції в Мюнхені глава МЗС Канади Христя Фріланд, блискуче виступаючи українською мовою, сказала, що українці мусять бути здатними самостійно якісно змінювати країну, самі і для себе, а не за чужими рецептами і порадами.

Саме на інтелігенції лежить обов’язок високої просвітницької місії, щоби якомога швидше постколоніального народу, атроверований безодержавністю, виробив “свій” погляд на історію, політику, культуру, економіку, роблячи візначення для світу своє національне обличчя. Но в протині разі “підпорядкування національних гасел ідеалам позаціональним, – писав Д. Донцов, – буде смертельним ударом для національної політики.., найтяжчим національним гріхом” (Мазепа і мазепинство. Вибр. твори: у 10 т. – Т.2.) Оскільки чужа культура, чужинські державні ідеології ніколи не принесуть українцям ні сили, ні єдності, ні слави. Не-гоже оцінювати себе безперестану міром “іншого”, зраджувати рідні мову та віру, виховувати народ за лекалами “руськомірства”.

Саботувати розвиток національної культури означає свідомо обеззброювати державу перед реальними загрозами, насамперед з боку Росії. І ті, які так чинять мусять називатися відповідними іменнями. Вони – п’ятаколонники, що лютуть воду на млин агресора. Чому ж жорстокі уроки останніх десятиліть не роблять “зверхників” розуміннішими. Їх повчальний досвід не треба відшуковувати в глибоких політологічних, історіософічних трактатах. Він – на поверхні і його необхідно опановувати, щоби усвідомити чому формується саме таке недержавницьке ставлення до культурності нації і які з цього випливають наслідки.

Варто віднати, що зародження цього згубного явища розпочиналось ще на початках становлення відновленої державності. Тоді, в 90-их роках відбулася перша зухвали публічна політична спроба позбавитися “національної ідеї”, замінивши її нібито “соціальною”.

Насправді завдання полягало в тому, щоби – якщо і не вичавити (бо це неможливо), то знівелювати всіма доступними способами і засобами дух українськості. Для цього на найбільш видовищному загально-одержавніму заході (палац “Україна”, 5-річна Незалежність України) офіційно проголошуvalося про “вичертаність” національної ідеї, яку вже мало не відспівіав (“Україна неніка, матушка Росія”) тоді ще “наш”, але добряче освістаний Кобзон. А на рівні міжнародного дискурсу різновекторної політики “провідники” нації намагалися (що продовжується донині) доводити, що європейцями можна бути, не ставши гідними українцями. Природовідповідним, однак, є те, що Україна здатна бути “європейською” лише тоді, коли стане українською. Сьогодні в Києві (і не тільки) на білбордах зустрічається мудрий вислів молодої Олени Теліги: “держави живуть внутрішньою силою та єдністю народу”. Правдиво, сучасно, гідно.

Проте формуючі нації, що помалу виходила з постколоніального, постгеноцидного стану, “пропонувалися” передусім також гуманітарна політика, яка не слугувала національним інтересам, вінцем якої став зловісний мовний закон “Ка-Ка” та відмова держави від належної підтримки національних творчих спілок України. “Національне” силкувалися всіляко зробити неформатним.

І хоча на зламі століть (2001 р.) II Всеукраїнський з’їзд працівників освіти прийняв доктрину, що “освіта утверждає національну ідею, сприяє національній самодієнтифікації, розвитку культури Українського народу”, однак це не стало стратегічним пріоритетом держави. Гадаю, що ігнорування цієї стрижневої ідеї спричинило в майбутньому фатальні наслідки. Держава так і не спро-

ється на позаціональні цінності та ідеали, принесли (ім же) певні “результати”. Суржиковий “малорос”, безпам’ятний українець, зубожілій громадянин із відчуттям “потрійної” або ніякої ідентичності разом патерналістсько-субсидіальнюю моделлю соціальної політики гарантують нині безпроблемне існування для домуорощених нуворишив. Не вдаючись до конспірології, скажу, що це є тим сутнісним мотивом утримувати народ поза національно-культурною освіченістю.

Адже національно свідомі громадяни ніколи не здатні бути мовчазними рабами і є прямою загрозою для їхнього гендлярства.

Проте вочевидь інша небезпека, породжена такою ж атмосferою неукраїнськості. Росія, яка не переставала нарощувати імперські амбіції у симбіозному варіанті царизму, більшовизму, сталінізму, путінізму, не змогла не зреагувати вороже на сприятливу для себе ситуацію знекорінення Українського народу і держави.

Передусім її політика спрямовувалася на підтримку всіх проросійських проектів, законів, кадрів, які не опиралися на грунт української націокультурності. Дуже показовою стала заява посла Росії в Україні Зурабова 2010 року, який наголосив на прес-конференції, що не вважає українців окремим (а “єдиноросійським” – Авт.) народом, поставивши під сумнів необхідність української державності. Але чи була хова бота з боку МЗС України? Ні. Пізніше подібне сталося з підтримкою антиконституційного мовного закону “Ka-Ka”. Когось з московитів наказували? Ні. Лише своїх. Пам’ятаю, як 2009 року звільнені українські депутати В. Огризка з посади міністра, який не сподобався Кремлю, як проти зурабовського “единородства” виступив (чи не єдиний) С. Хмара.

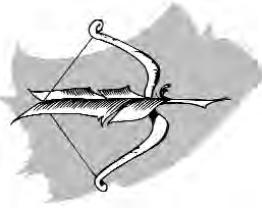
Московська мітла мела, а владці, здебільшого, спостерігали. Противагою цій загрозі могла бути здорова національно-культурна, інформаційна політика Української держави. Не сталося, бо й не гадалося.

“Зачистка” українського національного поля продовжувалася. Кремлем кидалися пробні каміння (кулі) в бік України, щоби перевірити реакцію суспільства і держави на подібні провокації, майбутні експансії та агресії. Отримані сигнали були дуже “вигідні” Росії, але приважні для України.

Агресор добре прорахував силу впливів, масштаби і наслідки гібридної війни, які зумовлювалися: розмитою ідентичністю українства; допустимо експансією в українське суспільство ідеології “м’якої” сили “руськомірства”; соціальними негараздами громадян, доведених до напівпритомного стану (“какая разница”); окупацією кремлівською пропагандою інформаційного, культурно-освітнього, політичного, церковного сегментів життедіяльності; витісненням на узбіч цінностей національної культури.

Очевидно, людський потенціал, зроєний саме в такий спосіб став найбільш потужним ресурсом для російської агресії. Відірваний від національної матриці денационалізований українець перетворювався в малороса, компрадора, зрадника. Раніше чи трохи пізніше він ставав об’єктом кремлівського інтересу, поживою для “руського міра”. Розвиток подібного сценарію можна

*"Троянди сотнями – барвистими килимками
‘окупували’ місто. Чудова окупація, квіткова!"*

Час сіяти і час збирати: уламки “міра” і прозріння

Малі історії великої біди. Історія друга

Влітку вкотре за час неоголошеної війни завезли гуманітарну допомогу військовим ООС і цивільним прифронтової України. Уперше з ними поїхала і я, бо власними очима світ побачиш інакше... Власне, тема війни мені її так близька: з володимирецькими волонтерами я від часу загибелі земляка Володимира Шеляга, та й чоловік – “атовець” з 2016 року. “Яка різниця/Какаяразница” – про ці новітні постулати життя в матеріалі.

Людмила БОСИК, голова Володимирецького районного об'єднання Всеукраїнського товариства “Просвіта” імені Тараса Шевченка
Фото авторки

Безлюддя. Може, через спеку, а швидше – через війну. На Донеччині безлюддя у містах і селах прифронтової зони явище звичне. Як і покинуті житлові масиви, розбиті заправки, підприємства. А от дороги вже відремонтовані.

Наша волонтерська делегація до Авдіївки прибула опівдні, пройдом: володимирчани Микола Юрах, Олег Мозуль, дубровичани Світлана Правник, Тарас Баїк та сарненчанин Володимир Мельник тут не вперше, тому усьому побаченому дивуюсь лише я.

Авдіївка – приреченна сусідка Донецька

“Авдіївка – це Україна!” – на в’їзді до міста великий вказівник у синьо-жовтих кольорах чітко маркує власність держави України. Багато черешні, шовковиці у місті, амброзія і барвисті польові квіти – на узбіччях і полях. Поміж зелені дерев – будинки з біто-трощеними сліпухами-вікнами, балконами або й геть зруйновані вибухами. Більшість стін – у вибоях-ранах від куль і снарядів різного калібру. Що цікаво – будинки найбільш пошкоджені в окремих мікрорайонах. Як може на деревах – лише з північного боку, так авдіївські будинки зрешечені вибухами лише з півдня. А на півдні від міста, за шість кілометрів, вже Донецьк. Окупований російськими найманіцями. Отак і моделюєш гірку правданьку – хто стріляє і звідки.

Місто втягнули у війну ще у квітні 2014-го. До жовтня 2018 року в Авдіївці загинули 70 військових та до сотні дітей і дорослих. Окрім тактичної важливості міста, у ньому також працює один із найбільших у Європі – Авдіївський коксохімічний завод.

Проїжджаємо “промку” і коксохім – димота ще за кілька кілометрів! Смердюча і їдка, вона величезними хмарами тягнеться за вітром, у всі щілини автобуса пробирається і дере трахею. Екологія? Не чули – мабуть, скажуть керівники велетня.

“Дев’яточка” – розбомблена дев’ятитисярівка, що стала світовою легендою. Відомий мурал-портрет авдіївської вчительки-українниці на стіні, по вулиці Молодіжна, 20. Будинок – “разукашка”, з найбільш постраждалим фасадом, дивиться прямо на окупованій Донецьк очима літньої жінки – мурал вражає фотографічний! Австралійський художник Гвидо ван Хелтен, ризикуючи життям, наносив портрет на стіну фактично на очах у сепаратистів. Тож околиця Авдіївки має свою обличчя, свою історію – трагічну й сумну.

Кличе мене Світлана Правник до сусідніх будинків, що навпроти, і показує навколошию руйнацію – четвертий поверх багатоквартирки частково знесений прямим попаданням з крупнокліберної зброї і тепер затягнutyй брезентом – люди живуть за віцілою стіною. Мозаїка уламкових пошкоджень на стінах у порівнянні з руїнами – дрібниця. З підозрілістю на обличчі повз мене зі Світланою пройшла місцева пані. На наше “Добрий день” не озвалась. У всьому кварталі розстрільні будинки – попри спеку холод жаху бере за плечі.

“Це промка, бро” – сказав міні військовий, взявши за плече і відвівши від воріт одного з десятка покинутих подвір’їв на околиці Авдіївки. “Подзьобанці” металеві ворота, забиті вікна і зарослий двір добротної будівлі поряд із Меморіалом загиблих захисників Авдіївки я хотіла зняти на відео і зафільмувати деталі війни. Але там інші правила – на узбіччя, а тим більше на подвір’я заходить заборонено, бо небезпечно. Міни чи нерозірвані боезапаси під ногами – смертельний сюрприз “рускава міра”. Чимало місцевих жителів загинули саме через таку необережність.

Меморіал, що облаштовували вручну патріоти й воїни, нині реставрується. Тут наші капелан Микола Юрах та священник ПЦУ Тарас Баїк помолились – територія всіяна смертью-уламками. Тут місце пам’яті майже сотні загиблих українців-захисників Авдіївки. Під ногами уламки снарядів, поряд залишки мертвого металу – розірваних прямим влученням українських танків. Поруч – реконструйований бліндаж-музей і кількадесят флагштоків під бригадні пропорі.

Мінне поле поряд із містом.

Отак просто: їдеш дорогою, праворуч рейки вже давно мертвого тролейбусного шляху на Донецьк, за колією пишне польове різниквіття... міни. А табличка-попередження, як у фільмах про Другу світову – “Стоп! Мини! Не покидайте дорогу! Територія відь дороги замінирована! В случае опасности звоните 101!”. Прозріваю: люди, двадцять перші століття! І війна?

І золотими донецькими ланами окрема історія, вона трагічна. Коли в регіоні стихли бої і відступив фронт, аграрії взялися до впорядкування землі. Біда приходила ззнацька – техніка разом з водіями у полях почала підриватись.

“22.12.2020. Внаслідок застосування представниками незаконних збройних формувань невстановленого вибухового пристрою, 20 грудня 2020 року, близько 18:50, під час виконання сільськогосподарських робіт на полі поблизу с. Кам’янка Ясинуватського району знищений трактор марки John Deere та поранений 41-річний водій. Послуживши за кількою метрів від міста, біля вказівника, вони пообіч досягли і на квітниках перед будівлями, вони сотнями – барвистими килимками “окупували” місто. Чудова окупація, квіткова!

Прапори України і міста Бахмута ілюмінують вгорі знайомими барвистами через кожні кілька десятків метрів на стовпах та тролейбусних дротах – місто навмисне заявляє: “Бахмут – це Україна!”

Залізне.

Партизанські грядки

Поки розвантажувались з гуманітаркою у Залізному, у релігійному притулку, я почимчикувала до будинків навпроти – глянути на життя-буття місцевих. На маленькому городику поралася бабуся, років сімдесят. Я привітала її Любов.

– Все дорого у нас. Комуналка, свет, а роботи нет, зарплаты нет. Кто мог или есть куда – поїхали. А нам, старим, куди дів'яться? Вот дочка со мной живет – нет работы. Двоє детей малых. Муж три года назад умер. Были шахти – наших там сорок две тысячи работали. Теперь только полторы тыщи шахтеров осталось. Куда всмішеватися? Рядом комбінат “Бекон” – вот толькотам робота. Я інвалід дітства. Тищу семсот получаю. После оплати комуналки шестьсот гривен остается на жизнь. А что за них на месяц можна купити для троих? Вот хорошо, что грядка да Танка (Тетяна Соловйова, опікунка місцевого релігійного притулку) виручають, – розкажує пані Любов, перебираючи жменю кропу.

Гукнула вона до розмови ще і сусідку по городику – пані Валю. Розпитую – розкажу. З грядками окрема історія. Грядки обкрадають. I без того марненьке буття картоплі у заростях бур'янів – так ховають врохай від наркоманів-злодіїв. Кажуть, важко зібрати і огірки, і картоплю. От у них сусід огородив грядку і колодку почепив. Направду, мені трохи було смішно з тої городогорожі: більш-менш рівні

гілки акації чепурненько організовані в тригердкову перешкоду.

І колодя! Мда, думаю, захист солідний.

Про телебачення і радіо питаюто: звідки ж новини черпають залізенці? Кажуть жінки, що нема у них українських телеканалів. Якщо хочє має “тарілку” – може, й дивляться, але це рідкість.

Попросила показати побут. Пані Валя неохоче погодилася, але лише двір, бо “нечего там смотреть, денег нет, ремонта нет лет двадцять, разруха у нас”. Щоб довго не описувати гнітючі враження від огляду, скажу одне: це не поліщукі з доглянутими квітничками і обійттями!

До слова, вже йдучи назад з ексклюзивної екскурсії залізенськими дворами з пані Валею, розминулися з похмурим бородатим чоловіком, сусідом моєї по-водирики. Той споглядав за нами збоку, здалеку. Але вже минаючи його, почули вслід: “Что, сучка, за гуманітарку бандерам прадались...”

Мене не було хвилин п’ятнадцять, та колеги-волонтери вже спохватились і стривожились, тож “на горіхі” я за самоволку отримала: “Ти розумієш, де ти? Тут не можна так відходити!” От вам і єдина Україна – бійся ворога, прийшовши з добром.

Цивілізація і мілітаризація поруч

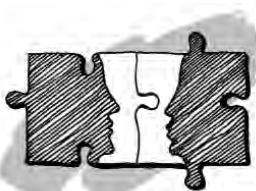
Змішані відчуття, коли потрапляєш в інший світ, мілітаризований. Полісся і Донеччина: той самий час доби, та сама пора року, та сама країна. Але ТУТ і ТАМ – антонімічна геолокація реальності і дуже близька, буквально за пару кілометрів війна. Мінаєш Ізюм по майже ідеальній дорозі – і ти в житті, де немає пітонів, піввірі і одразу видно, хто і що – ні.

Червоно-біле ряботіння блокпостів, перевірки наших документів військовими патрулями, пояснення причини виїзду на територію, огляд вантажу і побажання “щасливої дороги!” – цього було так багато, що згадки злились в одну думку: “так, є час кидати каміння, а є час збирати... чи пожинати плоди своїх дій чи бездіяльності”.

Порадували дороги. Не скажу, що це було несподівано, але дивно, бо дороги добри! Це вже по-тім, у глибинці викрутасів місцевих путівців, почались бовтанки ресор.

Не все фотографувала. Не все зможу розказати і показати. Краще наберіть знайомих захисників чи родичів, розпитайте самі і підтримайте хоча б добрими словами.

Низький уклін тим, хто ТАМ за мирне життя ТУТ, в Україні – воюючій із зайдами країні.

9 березня 1990 року. Валерій та Лариса Мусійчуки із синами під першим у Луганську синьо-жовтим прапором

Олена БОНДАРЕНКО

1 грудня 1991 року в Луганську було холодно, мокро й вітряно. Але в маленький кімнатці на 16-му поверсі готелю “Луганськ”, що її орендував рухівський штаб Референдуму та виборів Президента України, стояла спека від повітря, нахуканого людом, котрий сопів, дистаючись на поверх пішки (через наглуко відключенного ліфта), тлумився, люто палив і “нушокав” з порогу ледь не щоміті.

“Ну, що там?” — одне з дивовижних запитань, до якого періодично вдаються украйнці за різних ситуацій. У нашому випадку йшлося про зведення “з полів”. Про

Той самий “Словарь...” Грінченка

фальшування, з якими доведеться стикатися згодом, тоді ніхто й гадки не мав, однак усе-таки — чи пускати, наприклад, спостерігачів? Чи не контролюють голосування? Словом, щось таке.

Потому хвиля сама собою спала, і в кімнаті лишився хтось із сихівських рухівців (наші “шефи”, вони вже місяць до того вахтово працювали в області — на агітації, потім — спостерігачами, уклін Романові Шмідту і всім-усім). Окрім респект — львів’янину Зенику Гузару, який тоді й гадки не мав, що колись стане... заступником голови Луганської облдержадміністрації).

Запала тиша. Час від часу телефонували з Києва — переважно Михайло Бойчишин — і теж “нушокали”.

Не було куди бігти, не було чого розклеювати, розвішувати і роздавати. Нарешті з’явилось відчуття втоми. З маленького календарика, зірпетого на підвіконня, підбальорливо усміхався наш кандидат у Президенти В’ячеслав Чорновіл. Ми вірили, що він переможе. Ми були страшенно романтичні й ущерб сповнені ілюзій.

Свої: Мусійчук

Пізньої ночі “нушокали” до Києва вже ми. Дізналися, що перемагає Кравчук. Чорновіл тоді “взяв” 23,27%, у тому числі 9,94% — в Луганській області. А ще дізналися, що перемагає Україна...

Під ранок 2 грудня задримала просто за столом. Розбудив урочистий голос дикторки на радіо: “Доброго ранку, незалежна Україно!”

Я подивилась у вікно і побачила в напівсутінках молоденький білий-блісінський сніг. А вулицею Оборонною мчав мотоцикл із люлькою, в ній підстрибував мій заступник у Крайовому Русі, водночас — голова міського Руху Валера Мусійчук і несамовито щось волав, напевне: “Слава Україні!”. І над ним, як велетенське крило, летів просто в сірі луганське небо величезний синьо-жовтий стяг...

В. М.: Вперше в новітній історії

Луганськ побачив синьо-

жовте знамено 9 березня

1990 року. Їх було два — вночі напередодні їх власноруч виготовили мій кум Петро Білоус із дружиною.

Того дня луганські рухівці на честь Дня народження Великого Кобзаря проводили акцію благоустрою в парку імені Тараса Шевченка. День був сонячний, теплий. І в променях березневого сонця запалав наш стяг! Він, до речі, зберігається у мене...

О. Б.: З твоїм ім'ям у місті пов’язували цілу купу рухівських справ. Ти їх просто на ходу придумував. От, скажімо, домоглися

назвати велику книгарню в центрі ім’ям Бориса Грінченка і подарували портрет автора першого українського тлумачного словника... Ні, ти сам розкажи.

В. М.: Та це сталося якось спонтанно. Я завжди багато читав (і читаю), от і відвідував книгарні — ю, зокрема — часто. Продавчині вже мене добре знали, як і мої уподобання. Одного разу запропонували придбати “Короткий тлумачний словник української мови”.

Я взяв його до рук і жахнувся: там були суцільні кальки з російської, як-от “пластинка”, а не “платівка”, “апельсин”, а не “помаранч” тощо. З продавчинями завів про це розмову, до якої згодом долучилася завідуюча магазином. Я їм розповів про “Словарик української мови” Бориса Грінченка, на що отримав зауваження: мабуть, не “Словарик”, а “Словник”. Тоді я запропонував таке: якщо доведу свою правоту, вони на день народження Грінченка прикрасять книгарню його портретом. Погодились. Невдовзі звернувся до Бориса Вжесневського, і мені з То-

рonto надіслали фотокопію першої сторінки “Словаря...” видання 1909 року. Отже, 9 грудня в присутності рухівців (ну, ти пам’ятаєш) книгарню прикрасили величким портретом Бориса Грінченка. Тоді ми й запропонували надати їй ім’я видатного вченого. Запечечень не було...

О. Б.: Коли все починалось, ти працював на тепловозобудівному заводі (“завод ОР”, як він тоді називався). Віз з Ларисою (дружина Валерія Мусійчука. — **О. Б.**) закінчили Київський політехнічний, отримали скерування до Луганська. Здається, мешкали спочатку в гуртожитку, згодом з’явилася власне житло. Народилося двійко синів... Словом, звичайна родина. Хіба що замість радянської попсити слухав “Pink Floyd” і багато читав. А потім став до рухівських лав. Що тебе покликало?

Валерій Мусійчук. 2021 рік

нен поділяти долю того, кого він любить”, — сказав якось один із твоїх улюблених письменників...

В. М.: Тому я в Україні! Багато різних споминів. Передусім — знайомство з чудовими людьми, справжніми патріотами України. Пам’ятаю Олеся Дудника, прекрасного художника і скульптора, українські вечірки у нього в студії. Пишаюся

знакомством з Юрієм Щекочихіним, паном Юрієм Козовським, добродіями Шмігельським та Глузданем. Не забиваю і всіх рухівців, з якими під час ГКЧП ми — невелика жменька — вийшли на вулицю з нашими стягами і плакатами проти хунти...

Особливо пишаюсь організацією маршу “Дзвін-91” та концерту гурту “Кому Вниз” у палаці культури в Луганську — першому і наразі единому. Обіцяв Андрієві Середі (лідер гурту. — **О. Б.**), що організую йому там ще один концерт...

Дасть Бог, може, ще організуємо...

О. Б.: Якби доля склалася так, що у 2014-му ти мешкав у Луганську, — що робив би? Вийшов? Очікував на повернення наших? Узяв до рук зброю?

В. М.: Без сумніву, взяв би зброю. А ще якось подумалося: коли б у 2014-му в Луганську була наша команда з 1990—91-го, того, що сталося, могло й не статись...

О. Б.: Зброя до рук узяв твій товариш і кум, що про нього ти вже загадував, — Петро Білоус. Він був серед нас одним із найпalkіших патріотів. Як склалася його доля?

В. М.: Наскільки мені відомо, Петро після АТО осів десь на Поділлі, живе мирно та спокійно. Останнім часом зв’язку з ним, на жаль, не мав.

О. Б.: Напевне, у рідному Луцьку тобі дихається вільніше. Але чи згадуєш Луганськ? Як думаєш, що буде? І чи буде?

В. М.: Луцьк — мое рідне місто, місто дуже гарне, старовинне. Не зakoхатись у нього неможливо! Коли до мене приїздять друзі чи колеги-ріелтори (наразі я є директором “Волинського агентства нерухомості”), залюбки проводжу їм екскурсії Луцьком.

Луганськ згадую завжди: і через постійні медійні приводи, і тому, що це частина моого життя. Що буде? Все буде Україна!

О. Б.: Маєш двох уже дорослих синів. Якими ти їх виховав?

В. М.: Звичайними порядними людьми. Звісно, патріотизм у нашій сім’ї — не одмінна риса. Сини працюють у сфері IT-технологій. Старший мешкає з нами, в Луцьку, молодший, Тарас, — у Львові. Маю вже і внука Івана.

О. Б.: Знаєш, багато чого забувається. Ale є речі, які вкарбовуються в пам’ять навісі. От і мені досі перед очима: вранішні напівсутінки, молоденький сніг, мотоцикл із люлькою і велетенський синьо-жовтий стяг, наче крило, над моїм Луганськом. I щасливі, світлі, рідні обличчя моїх друзів-рухівців, які береже вдячна пам’ять...

А ще, як ти зауважила, були пропозиції вийти до... Австралії! Там мешкали бабця Лариси та ще деякі родичі, вони нас запрошували: мовляв, з вашим інженерним фахом будете добре забезпечені. Ale я ніколи не уявляв себе відриваним від української землі, її турбот, людей.

У Луганську ми прожили 10 років, а потім вийшли на батьківщину. По-перше, я завжди хотів повернутися на рідну Волинь, по-друге, батьки старілися, треба було їх доглядати. Довго шукали варіанти обміну (ринку нерухомості тоді практично не існувало, лише зароджувався), і коли з’явилася така можливість, одразу нею скристились.

О. Б.: “Той, хто любить, пови-

Під час акції “Дзвін-91”

“Її заарештують у жнівній сонячний день. І на тому закінчиться квітуче, як липова кроня, життя”.

Галина ДАЦЮК,
журналістка
Анатолій ЛУКАШУК,
історик

Липа на церковному подвір'ї заквітувала так сильно, як востаннє. Її медоносна кроня накрила білим куполом паошів дзвіницю, ставок, солом'яні дахи і людей, що заклопотано прошкували повз храм. Часом вночі біля липи спинялася дівчина, тихенько клала в дуплявий стовбур майже невидимі білі папірці та йшла. Через якийсь час – вже інша – невидимо забирала їх. І цих дівчаток липі найдужче хотілося огорнути білим цвітом, одгородивши від біди...

Мине якийсь місяць, і дівчата згадають її ім'я – “липа коло церкви” – на пристрасних допитах. Одна з дівчат, які приходили до дупла, носитиме її прізвище – Липка, ім'я – Людмила.

Її заарештують у жнівній сонячний день. І на тому закінчиться квітуче, як липова кроня, життя... А далі – чужа мова, чужі люди і чужий світ гострим серпом підріжуть долю і стиснуть так, що “ні дихати, ні жити”.

“23 серпня 1944 р. оперуповноважений Шумського РВ НКВС Яковлев, розглянувши матеріал про злочинну діяльність Липки Людмили Омелянівни, 1927 р. н., українки, знайшов, що під час окупації села німецко-фашистською владою, в грудні 1943 року вона добровільно всту-

«Жіноча справа» Людмила Липка: “Підтвердити, що ми носили грипсі, не зможе ніхто, бо ми працювали у великій таємниці”

втратила. Коли приїхала з оборонних робіт, до мене ніхто з повстанців не приходив. Все у нас було таємно, тому я знаю тільки, хто мені передав пошту і кому носила. Інших нікого не знаю. Склади, які були в нашому селі із хлібом, всі відкопані, а чи є зі зброя – не знаю. Де ховаються повстанці, мені не відомо”.

Х зведуть удвох 25 серпня 1944 р. В Шумському РВ НКВС. Оперуповноважений Яковлев проведе очну ставку між обвинуваченими Коновалюком і Липкою, під час якої Раїса скаже, що носила пошту Людмилі. Ale дівчата запевнятимуть, що підтвердити це ніхто не зможе, бо то була велика таємниця, хіба один раз “моя сестра Лукія бачила дівчину з Соснівки”...

Процес було запущено. І хоча злочини Людмилі ще не встанов-

Я розказала, де живу, і приблизно 15 липня вона принесла маленького пакетика, запечатаного сургучем. На ньому було щось написано дрібним шрифтом, але я не розібрала. Нічого не сказавши, вона пішла, а я поклава грипс у дупло липи. Наступного дня грипс не виявився, напевно, його забрали. Згодом я систематично перевіряла дупло, щоб відправити пошту в Соснівку, але грипсів не було. Останній раз дивилася вчора – там нічого не було. Сьогодні ще не заглядала, бо рано-вранці пішла в поле на жнива. По дорозі почула постріл у селі і зупинилася. Мене наздогнала якесь жінка і сказала, що затримали моого брата Петра. Тоді я вернулась додому, де мене арештували. Я злякалася і сказала, що це не моя хата, бо боялася, що мене битимуть. Прізвища та імені дівчини з Соснівки я не знаю. Вона молода, років 15, низенька, має довгі русіві коси, одягнена в пополтняну спідницю, боса.

Двоє вояків, які запропонували носити грипсі, мені невідомі, куди пішли – не знаю. Один був у червоноармійській шинелі, говорив по-російські, а другий по-українські. Жодних прикмет вночі не змогла розібрати. Будучи зв'язковою, псевдо не мала, зброя також не мала. Мій брат Липка Петро в УПА не перебував, був увесь час вдома, в березні 1944 року захворів, а після одужання переховувався в очереді на ставку. Швагро Балюк Пилип під час переходу фронту був мобілізований червоноармійською військовою частиною за фірмана, повернувся через місяць, після чого переховувався від мобілізації у себе вдома, на хуторі”.

Н а допиті 10 вересня 1944 р. в Кременці Коновалюк Раїса від своїх свідчень відмовиться і скаже, що лише один раз передала грипс Липці Людмилі.

“Свідчень у своєму протоколі допиту від 20.08.44 р. не підтверджую – я таких свідчень не давала. На допиті я заявила, що в УПА не перебувала і тільки раз 1944 р. носила грипс із Соснівки в Кордишів. Псевдо не мала,

У верхньому ряду: ліворуч – сестра Лукія, брат Михайло з дружиною Валентиною, Людмила, дружина Івана Тамара, брат Іван; нижній ряд: брат Володимир, дружина брата Василя Галина, мама Марфа, племінники Олексій та Марина (діти Володимира), дружина Володимира Катерина, няня, яка жила в родині як рідна

просто сама собі по дорозі вирішила, коли мене Людмила (якої не знала) запитає псевдо, я відповім їй – “Гризня”, але вона не запитувала, а я не говорила”...

Однак уже наступного дня, 11 вересня, на допиті Раїса визнала себе повністю винною у пред'явленому звинуваченні за ст. ст. 54-I “а”, 54-II КК УРСР і заявила, що працювала зв'язковою УПА добровільно.

14 вересня 1944 року начальник Кременецького слідчого відділу ББ УНКВС Пазій Лісіцин провів очну ставку між Коновалюком Раїсою і Липкою Людмилою, на якій вони підтвердили, що домовилися носити грипсі одна до одної... що Раїса принесла грипс із Соснівки в Кордишів один раз... що в жодному селі зв'язкових вони не мали і пошти нізводки не отримували.

Незважаючи на свідчення про “один-единий раз”, 16.09.1944 р. лейтенант Пазій Лісіцин з н а - ш о в, що “Липка Л. О. зрадила Радянській Батьківщині, стала на службу бандітам УПА, завербувала у зв'язковій Коновалюк Раїсу, через яку отримувала грипсі із Соснівки один раз... що в жодному селі зв'язкових вони не мали і пошти нізводки не отримували”.

У довідці-характеристіці, віданій Шумському РВ НКВС, сказано, що “Кордишівській сільській раді про участі Липки Людмили в УПА нічого не відомо”, проте слідчі зробили все, аби на папері участь Липки була “сформульована” за всіма процедурами чекістського суду.

19 вересня 1944 р. начальник слідчого відділу ББ УНКВС Пазій Лісіцин оголосив обвинуваченні Липці Людмилі, що слідство завершено і матеріал направляється прокуророві.

28 жовтня 1944 р. ВТ військ НКВС Тернопільської області у складі майора Барабана, капітана Позднякова, юриста Арсеньєва, при секретарі Мініній, за участю капітана Посоха визначив: справу прийняти до виробництва, обвинувачувальний висновок затвердити, Коновалюк Р. П. і Липку Л. О. передати суду за ст. ст. 54-I “а” і 54-II КК УРСР. Призначити до слухання в закритому судовому засіданні без участі звинувачення і захисту, без виклику свідків.

Слово Військового трибуналу, як гострий меч: “Зв'язкова Коновалюк не раз доправляла пакети із Соснівки в Кордишів, де вручала зв'язковій Липці, котра передавала бандитам УПА. На основі викладеного визнав пред'явлене звинувачення Коновалюком і Липкою доведеним”.

Вирок чекав страшний: “Липку Людмилу на основі ст. ст. 54-I “а”, 54-II КК УРСР піддати вищий мірі покарання – розстріляти. Коновалюк Раїсу на основі ст. 54-I “а” КК УРСР позбавити волі в ВТТ терміном на 10 років з наступною поразкою в правах на 5 років. Вирок оскарженню не підлягає”.

Однак невдовзі вирок ВТ було скасовано.

“Циком таємно. Злочин Липкої Л. О. матеріалами справи встановлено, але застосування до неї вищої міри покарання за обставинами справи не викликється необхідністю, її злочин підпадає під ознаку ст. 2 Указу від 19.IV.43 р. Прошу: вирок ВТ від 11 листопада 1944 р. по відношенню до Липки змінити: перекваліфікати злочин за ст. ст. 54-I “а”, 54-II КК УРСР на ст. 2 Указу від 19.IV.43 р., а мірою покарання визначити висилку на каторжні роботи”. Визначенням ВТ військ НКВС Українського округу від 16 січня 1945 року ВМП засудженій Липці Людмилі замінили 15 роками каторжних робіт. Коновалюк Раїсі скасували поразку в правах.

Раїсі на той час виповнилося 15 років, Людмилі – 17.

Коновалюк Р. П. звільнили 18 травня 1954 р. по відбитум 10-річного терміну покарання. 9 квітня 1956 року її було звільнено зі спецпоселення з Булайського району Північно-Казахстанської області. Проживала Раїса в Кривому Розі на Дніпропетровщині. Реабілітована 10 вересня 1992 року.

Липку Л. О. звільнили із Воркутинського ВТТ достроково, 28 липня 1954 р. Проживала в Республіці Хакасія (РФ), м. Саяногорськ, Заводський мікрорайон. Реабілітована 28 серпня 1992 року, через 48 років після арешту.

Усю сім'ю Липки Л. О. восени 1944 р. вислали “в адміністратив-

Мама Марфа Феодосіївна на спецпоселенні в Нікеї

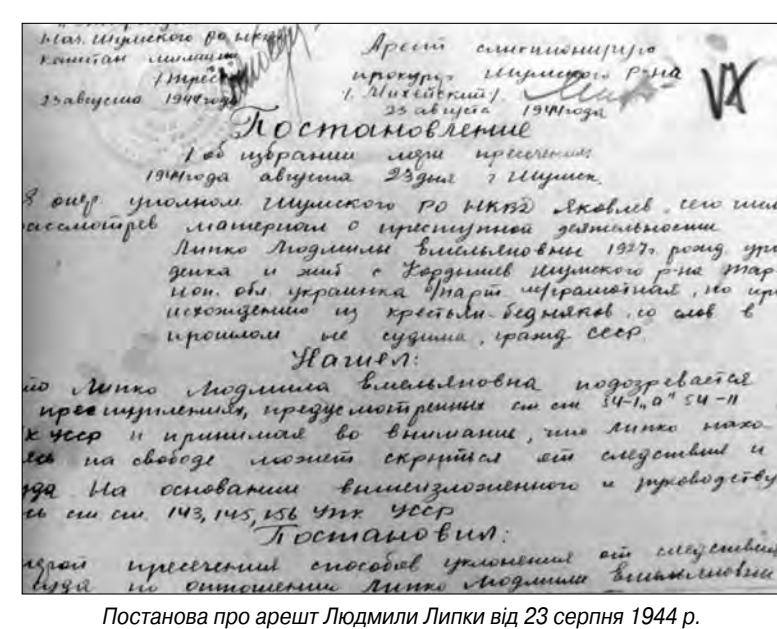
Спецпоселенець
Володимир Липка

вили, проте в документах слідчої справи йдеться про “злочинницю” Липку Л. О. В анкеті, заповненій Шумським РВ НКВС удень 23.VIII.44 р., вказано, що професія її

“хлібороб”, що хати і паспорта у неї нема і “до 1917 року теж не було”, і “ні в білій, ні царській армії вона не служила”, а з грудня 43-го – учасниця банди УПА, маленького зросту, чорноволоса, очі сірі, фотографії не має, направляється до Кременецької в'язниці”.

Оперуповноваженому Шумського РВ НКВС Яковлеві Людмила розповіла, що приблизно о 7-й годині ранку її затримали відповідною співробітники НКВС біля хати. “Я в цей час ішла в поле, з намірами в'язати хліб. Разом зі мною затримали моого брата Петра Липку і швагра Балюка Пилипа, які ховалися в клуні нашого господарства”. Сказала, що вступила в УПА недавно. “Вночі постукали двоє. Я вийшла з хати, і невідомі озброєні вояки завели мене до воріт перед сільською церквою, де росте липа з дуплом. Хлопці сказали, що я повинна забрати тут грипсі, носити в Соснівку і передавати одній дівчині. Цієї ж ночі ми пішли в Соснівку, і мені показали, де живе дівчина. Наступного дня в Соснівці ми зустрілись удвох і домовилися носити одна одній грипсі: я – в Соснівку, а вона – в Кордишів.

“Жінка, що вручила пакет, була високою, з тоненькою талією, білявкою, обстриженою “під кружок”. А та, якій я передала пошту в Кордишеві, мала років 16, зросту середнього, чорнява, проживає навпроти церкви. Працювала я зв'язковою УПА до травня 1944 р. У травні була мобілізована на оборонні роботи і зв'язок з УПА

Постанова про арешт Людмили Липки від 23 серпня 1944 р.

Антоніна Листопад

Не торкай мою Землю, бо священна вона

Велика Українська Родино! Прийми мое щире вітання з луганської землі – Володимира Сосори, Григорія Тютюнника, Бориса Гринченка, з донецької землі – Василя Стуса.

***
Восьмого жовтня
Листя пожовкло.
Йшов листопад –
В Радонеж-Сад.

Вили снаряди.
Світ був – не радий!
Сяйво калини –
З криком дитини.

А у Покрови
Свічі воскові.
Срібна пелена.
Світло зелене...
Вій-війна – брила!
Я народилась.

Тоді Доля змилосердилася.
Зоставила маму і хату.
А зараз – ні хати, ні навіть маминої могили...
Сім бездомних років біженських
поневірянь...
Сім нових написаних книг.

Українська Земля
...І не зробиться темно.
І не зникне весна.
Не торкай мою Землю!
Бо священна вона.

Не втомлюєсь кохати.
Не зімнеш Благодать.
Не торкай мою Хату!
В Хаті діточки сплять.

Не погасиш Свічада..
Не посушки води.
Не торкайся Розсади.
Не для тебе – плоди.

Не зійдеш і на Гору.
Не сколодиш вогні.
Не торкай мое Море!
Бо утопишся в нім.

Не зайдеш у Фортецю.
Не спорожниш об’єм.
Не торкай мое Серце!
Своїм вибухом вб’є.

Не зупиниш і літа.
Не скоротиться Вік.
Не торкай мое Світло!
Промінь – на Цілий Світ!

І не зробиться темно.
І не зникне весна.
Не торкай мою Землю!
Бо священна вона.

Березень 2014 р., остання поезія,
написана в Краснодоні, на Луганщині

Такий вже Фатум над поетами, що мусять
зукати на майданах і прорицати, аки одержимі, в той час, коли хотіли б в землю
увійти від туго і замовкнути навіки.

Леся Українка в листі до Івана Франка,
14 січня 1903 р., Сан-Ремо

Україна
Хто ти є, Україно, – така?!.
Щоб за тебе в огонь і у воду...
Я – твоя Родова Ріка,
Що тече із душі Народу!

Хто тебе і коли народив?
Із якого зерна і одзоди?..
Я – Покрова твоя.
Назавжди!
Що накриє тебе. Преподобно!

Звідки ти, із чиого Русла?
Чим нас з’єднє Уселенна?
Я – тобі своє серце дала.
Ти палаєш любов’ю до мене.

Звідки взявся найперший наш Слід?
Чому ти, наче Янгол, у квітах?!
Ми з тобою – один Божий Плід.
Ми з тобою – одна Молитва.

Україна – це значить: к р а с а.
Пахне росами Вишитий Тризуб.
Я – Земля. Я – твої Небеса.
Мене Бог сотворив.
Зі Своєї Ризи!

Мироточивом – із вінка.
І послав тобі Свого Апостола.
Я – твоя Родова Ріка,
Яка святить твоє Потомство!

Ти – така, Україно, – та к а!
Ми за Тебе – в огнь і у воду!

23.07.2021

Біль
А біль, як хмара. Навздогінці!
Не видно досвітків в імлі.
Нелегко бути Українцем
На цій чернобильській землі.

Нелегко навіть просто бути.
Прости, Україно, нас прости!
Несемо камені спокути.
Свої й чужі несем хрести.

А сум, як спис, у материнці.
Зозуля не кує в гаю.
Нелегко бути Українцем
В зруїфікованім Краю...

Коса заснула на косинці.
Летить на Землю сивий птах.
Нелегко бути Українцем
На Українських теренах!

На сповіді
Ми всі ... по т р о х и губимо Вкраїну.
Глибокі тіні – на ясне чоло.
Той викрав в неї пісню лебедину.
А тої собі зломив ... свое крило.

А той посіяв вітер. На руйнах!
Аби останні замести сліди...
Щодня в журі палає журавлина.
Луна щоночі падає. В льоди!

...Ми всі потрохи любимо Вкраїну.
Ну, як її, скажімо, не любить?!

Крізь сльози, а сміється, як дитина.
Покорена, нескорено ячить.

В шапках козацьких сиві чуприна.
І сумно по могилах козакам.
Ми всі ... по т р о х и згадуєм Вкраїну.
Коли це вигідно буває нам.

Але коли Вона в неславі гине...
Несе вдовині сльози по росі.
Коли її, невинну, судять, Сину,
Чи ж пригортаемось до Неї всі?

Коли недоля круто гне Йі спину,
Чому ти, Дочко, не зупиниш Час?!

Ми всі шануємо тоді Вкраїну,
Коли Вона віншує щедро нас.

І знову вкотре, знову – Божий Глас.
І знову хмари – споловілим клином.
Бодай на сповіді признаймось раз:
Ми в с і – по т р о х и губимо Вкраїну...

Антоніна Листопад – українська поетеса, прозаїк, публіцистка, громадська діячка, членкиня Національної Спілки письменників України, лавреатка премії ім. Василя Стуса, ім. Олени Пчілки, лавреатка премії Воляників-Швабінських (УВУ, Нью-Йорк), лавреатка Шашкевичівського конкурсу (Вінніпег, Канада), Конкурсу "Українська мова – мова єднання", перше місце в номінації "На Видноті Всеєвіту" (Одеса). Нагороджена почесним орденом "Свята Софія", відзнакою Міністерства культури "Засвіти свічку Пам'яті", лавреатка "Коронації Слова" в номінації: пісенна лірика – перша премія за "Пісні з Донбасу", 2020 р.

ПІСНІ З ДОНБАСУ

Остання розмова

Хіба Ви, Мамо, винуваті,
Шо хлопці босі – на стерні?!
Сьогодні знову ніч – крилати.
Гасали кулі – на вогні!

А Сонце сходить тут, на Сході.
У материнці – всі степи.
Червінком ворог покропив.
Тебе... Мене.
Усенський обрій!

Хіба ми не хотіли тиши?
Аби пишалися літа...
Як гарно зацвітали вишні!
Співала яблунька свята.

Хіба Вкраїна винна в тому,
Шо Воля надто дорога?!

Прийду на Різдво додому.
Скупаю коляду в снігах.

Присилились чернобривці літом.
Ще так не пахнули в житті!..
Сьогодні, Мамо, сталаась битва.
...І я – у Небо.
Від-ле-тів...

Хіба Ви, Мамо, винуваті?...

День Янгола

Всім полеглим на землі Іловайська

На Хату спускається Лебідь.
В любистку схovalася тінь.
Сьогодні День Янгола в тебе.
Ти – птахом до нас прилетів.

Купаються в озерах верби.
І дихає пам’ять щодня.
Ти знову спустився із Неба.
І сина, й мене обійняв.

Заплакала яблунька райська.
Пожовкнула свіжа трава.
Проклятий котел Іловайська.
Хай звариться в ньому Москва!

Луна піднялася на гребінь.
І сіла на тихі стави.
Сьогодні День Янгола в тебе.
Здається, Ти – знову живий!

На Хату спускається Лебідь.

Поранене серце

Над Рубіжним – зола.
І обсмалені лілії...
Полягла ковила.
На Савурській могилі.

Ще орел не напивсь
Полинової прани.
...І здригнулись степи.
Вибухають кургани.

І коли ж то кінець
Тій війні розпроклятій?!

Стогне Сівер-Дінець.
І Дніпро, як роз’ятий!

Біль-печаль... Шелюга!
Кров невинна ллеться.
Сивий Львів. І Луганськ!
Сkrz – поранене серце.

Хай війна відгуде!
Хай ніколи ніхто не загине!
Бережімо людей
Бережімо свою Україну!

Над Рубіжним – зола...
І обсмалені лілії!

Пишу про те, що болить.
А лірика весь час заполонює свідомість...

Осінній вальс

Танцюю білий вальс.
Із листопадом.
А, може, з Вами?! Сивий полонез.
Ватага вітру. Сум ясних берез.
На щемних нотах – щемність.
Водоспадом!

Міній обійми. Щедрий спалах миті.
Саджу свій Сад.
Надіюсь не замерз.
Ше не посивів синьоокий без.
Чи встигнуть яблука вродить налити?..

Горицвіту чимало відцвіло.
Цілющий час наповнив джерело.
За Садом – сад. Сади, сади – за Садом.

Чужих щедрот даремно не струшу.
Куди спішу?
Квитаюсь? Чи грішу?!

Танцюю білий вальс. Із листопадом.
А, може, з Вами сивий полонез?!

Моя Україна

Тут промінь щасливий гуляв.
Русалка тут райдугу пасла.
Русяви тополі. Веселі поля.
Яка Україна прекрасна!

Барвінки і барви. Стави...
Намистове опоясся.
Висоти і весі. І всюди – Церкви.
Яка Україна прекрасна!

Блаженність внизу і вгорі.
Калина цілується з рястом.
Поети. Планиди. Співці. Кобзарі...
Яка Україна прекрасна!

9 березня 2019 р., по дорозі до Канева

Братчина

Я п’ю сьогодні мед.
Якого ще нема.
Той мед, який у нас обов’язково буде!
Вже тріста довгих літ на цій землі зима.
Вже більше трьох віків в неволі вольні люди.
Не можемо ніяк представити плече
Самим собі
У боротьбі
За нашу Справжність!
Я п’ю сьогодні біль. Який вогнем пече!
І вірю, що йому прийде на зміну радість.

Як вичислиш межу, як перескоши рів
Нечесних правил гри.
То честь і честь буде!
Бо від безчестя вже народ отетерів.
Я п’ю сьогодні гнів, що розпирає груди!

Ненависти до нас давно вже напилась.
Та не згасив ніхто в моїй душі іскрину.
У щастя вірую. Посеред всіх нещасть...
Я п’ю гіркий полін в донбасівських руйнах.

Усі Відрадні п’ють розп’яту в них журбу.
На людському плачу – нелюдська забава.
Аж вимовити страх.
Я п’ю свою ганьбу.
І вірю над усе в Господню Божу Славу!

Дивлюсь собі в лиці. Сама себе виню.
Як вичавить раба із нашого коріння?..
Я п’ю гарячий віск. Що капає з вогню...
І вірю в дзвінке джерельне воскресіння.

Я п’ю сьогодні мед.
Якого ще нема...
Та знаю, що меди наповнять всю вощину.
І засурмить для нас святкова ще сурма.
Я п’ю святу любов.
За тебе, Україно!

Господи, дай нам молитвеника!

Ta ж над нами Година Покровська.
Ми – Покровські хрещеники всі.
Кажуть, що Серафим Саровський
В Бога вимолив третю Росії.

To i хай росіянам третина.
Нащо нам їхня Волга й Ока?!

А нам треба лише України!
Боже, дай нам молитвеника!
Із тих праведних, з тих невмирущих.
Шо, як сонечка, серед отав!
Боже! Дай нам пустельника в пушці...
Шоб нам Духа Святого надбав!

Ta нема у нас пушці. Скрізь – квіти.
І на кожному схилі – струмок.
Боже! Дай же хоч схімника в житі!
Тільки свого до самих кісток...

Шоб плоди у свою ішли плідність!
Шоб ніде не змішалася кров...
Тільки зівнічаного на рідність.
Тільки зваженого на любов!

Боже, дай Христолюбця з Путивля!
Боже, дай остропільське стерно!
Шоб нам вигорав душу, як ниву.
І засіяв добірним зерном.

Боже, дай Зарваницького Сина!
Із-під монастирських терас...
Шоб нам вимолив всю Україну!
Шоб у Бога нам вимолив нас!

Ta ж над нами Година Покровська...

***

Володимир Сосюра зі свого луганського Лісичанська благав нас: Любіть Україну! Чи послухались ми його? Ні! Бо виявляється, що любити – це замало. Любов потрібно творити! Шодня, щодини... Своimi руками, своїм серцем, своєю розумом, своєю душою...

Вродився...
І в першу вже мить
Відчуй Родовитість.
Магічно!
Любіть Україну!
Не просто любіть...
Жадайте у пристрасті вічно!
Мужнієш...
І рвешся в блакить.
Іди крізь терни.
Прямоносі!
Любіть Україну!
Не просто любіть.
А дихайте нею, мов киснем.

Мудрішаєш...
В сонмі століть.
Примнож Родового Таланту!
Любіть Україну!
Не просто любіть...
С а м і Україною станьте!

Зоя КУЧЕРЯВА. Смак життя

МЕНЕ ПОЧУЮТЬ НЕБЕСА

Твори добра

Якщо добро не пам’ятають –
Дарма.
Все бачить Бог один...
Але за що мені вбивають
У серце металевий клин?

Твори добро й не жди відради?
Добра чим більше – тим і зла?
Нечувана наруга, зрада,
А здогадатись не могла...

Мені вже дихати несила.
Уже не виб’ю клином клин!
Я тільки Ангелів просила:
– Життя - а - а!

I відгукнувшись дзвін...

Роздвоїлась душа

Самі ревно пишутсья вірші,
I звук в кожнім нерві болить.
Погано, а завтра ще гірше.
Страждання щодень і щомить.

Весь світ наче перевернувся
I вниз головою стойти.
Я здобич. Стерплю. Не озвуся.
А кривда! – Не вмерти й не жить.

В ту ж мить, як з досади я впала,
Роздвоїлась дивно душа:
Одна половина зів’яла,
A друга – як з Неба зійшла.

I сила у неї стойчна:

– Не плач. Підведися і йди!
Не дай ворогам споконвічним
Радіти з твоєї біди.

Смак життя

Коли “Ой, чий то кінь...” співаю –
Слови народні і мотив,
Тоді для чого жити – знаю:
Щоб не в чужім, а в ріднім краї
Мета набрала висоти.

Коли почую – хтось співає,
A в пісні тій мої слова,
Це смак життя мого – я знаю:
Так ось для чого жити маю!
Душа в поезії живі.

Мені даровано любити,
Дитя горнуті до грудей,
У злагоді гнізда звіти.
Так ось для кого варто жити!
Я знаю – для своїх дітей.

У Луврі, у скарбниці світу,
Я точно знала, в чому суть:
Так ось для чого варто жити!

Як з Господом поговорити –
Побачити таку красу...

Коли край прірви опинилася –
У відчай молилася...
Благала Бога,
Просила в Світу –
Hi, не для чого,

A просто –

жити!

При сяючій свіці

Молюсь при сяючій свіці.
Свічусь молитвою самої.
У неї від душі ключі,
A більш ні в кого їх нема.

Молюсь при сяючій свіці.
Я вже багато прожила
I знаю хліб і сіль по чім,
Не раз розгублена була.

Ta як безвихід у душі,
I в горлі стиснеться слюза –
Замру при сяючій свіці –
Мене почують Небеса...

Жити...

Лють для диявола – забава,
Все’дно – у пеклі чи в раю.
Хтось може відомстить по праву,
A я – на Бога віддаю.

Для когось – вимолю прощення,
За когось – просто промовчу.
Права чи ні я в одкровенні,
Ta злом на зло не відплачу.

Не знаю, хто тут переможе
У цьому вічному бою –
диявольська чи сила Божа?
Сама над кручею стою.

Не впасти б. Вистояти!
Жити –
Мені в дарунок на Землі,
Як птащі – за порив летіти
Хоч на пораненім крилі...

Порада

– Боже світе! Я ще є.
Захисти дитя свое.
Ще живу і ще прошу.
Камінь давить, а ходжу.
Снятися стріли і мечі –
Я не відіб’юсь нічим.
Не забудь і не покинь,
Скинь цей камінь з мене, скинь!
I наругу відвіди.
Дай хоча б ковток води.
Мов на сповіді кажу –
Йду, здається, за межу...

– У твої гіркі слова
Поринає голова.
Я не маг, не поводир,
Aле ти мені повір.
Всупереч твоїм літам
Я одну пораду дам:
U люстерко подивись,
Як завжди – причепурись,
Як раніше – усміхнись,
I на меч сама не лізь.
Он стежина за село,
Tам є чисте джерело.
Ti сама до нього йди,
Poprosi kovtak води.
Через поле йди у ліс
I до дуба притулиться.
Tам, де ще не впала тінь,
Stanь до Сонця – відпочинь,
I сама той камінь –
скинь!

САМОІРОНІЯ ЦЛЮЩА

Гнилиці

– Порадую я твою душу.
Поглянь, як цвітуть наші груші.
Ось бéra, кармен і медова,
Ось дуля, лимонка чудова.
Солодкі, рясні, соковиті,
Зимові, осінні і літні.
Родитимут грушки щороку.
Сусід уже кидає оком.
Смакуй, дорогенка, нівроку.
Я ще надавлю тобі соку.
Abi ti в sadochku guylala.
Abi ti мене не пилия –
Я ще одну грушку купив.
Kazav продавець – “диво див” ...
Чого ж твої очі в слізах?
Чи я щось недобре сказав?
– Ta ni. Ce я хутір згадала.
Ше роців мені було мало...
Tam спасівка в полі росла,
Одна на весь хутір була.
Яка смакота ті гнилички!
Не бéra, не дулі, а дички...

Генеральша

Купив чоловік мені дачні калоші.
Aбиякі гроши – й калоші хороши.
Tепер я в калошах щоденно на дачі.
Rоботи чимало, і я не ледача.
Якби до калош ще фуфайку робочу –
Todі мене точно ніхто бе наврочив.
A зорі на небі! A я їх не бачу.
Divilsya на калоші. Mовчу, nibi плачу...

Зоя Кучерява – поетеса, прозаїkinя, авторка текстив до багатьох пісень, заслужена діячка мистецтв України.

Від авторки. Я християнка. Ale в мене язичницьке сприйняття Природи, відчуття єдності Світу і свого “я” в ньому. Можу бути щаслива або нещасна, ale ніколи не буваю самотня з Природою. Подумки розмовляю з деревами, квітами, прошу поради. A коли вкрай розгублена – звертаюсь до Неба, молюсь до Бога. Dумаю, що Бог як вищий розум – єдиний на Всесвіт, a люді щось наплутали в релігіях...

Мені б хоч на день босоніжечки модні!
Прошайте, калоші! Я іду сьогодні,
De музика тиха, душевні забави,
I танго, i дві філіжаночки кави...

Я пані поетка. A ще генеральша.
Навіщо калоші?
Навіщо та дача?

Трюмо

– Ty щось плутаєш, свічадо,
Mоторошно вмить стає.
Бачити себе не рада,
Ce обличчя – не мое.

Не чоло – “гофре, гармошка”.
Як це трапитись могло?
Zморшка тут і тут ось зморшка –
Їх у мене не було!

Bрешеш. Винесу з кімнати!
Знай, тобі це не міне...
Lюстро, годі жартувати,
Pokажи мені мене!

– Я трюмо, тобі не рівня.
Vже провин моїх на жмут.
Я слуга, ти – господиня.
Покарай – постав у кут!

Zморшок не розгледять очі
У потемках –
я клянусь.
Gлянеш – личко, як дівоче.
A я тільки усміхнусь...

Перехітрити себе...

Taka ironia у долі –
Hам хочеться всього доволі.
I до копієчки копійка,
A до цеглинки камінець –
Desятки літ складали, dbali,
Ще треба більше, бо ще мало...
Kоли там жити? – Nаживали!
Oсь! Е, що треба, накінець.

Tепер mi житимем як люди.
Tепер усе в нас добре буде...
Dалека молодість озвалася –
Як докір – замість сподівань:
– Всього надбали? A навіщо?
Bез мене – тільки вітер свище,
A vi до неба більше й більше.
Bсе зайде. I нема питань...*

Все зайде? Нашо ці химери?
Abo хтось хоче “у печери”?
Chi ti слуга, chi ti вельможа –
Perехітрити себе не зможеш.
Otож...
I я не сплю всю ніч. –
Gluze зваба протиріч.
Take життя. I мудрість – суша,
Й самоіронія – цілюща.

Наталя ДЗЮБЕНКО-МЕЙС Профіль ріки

Поліна і Валерію Франчукам

Ні, знову не увійдеш у ріку...
Засумував на березі художник,
Лиш хвилі танцювали на піску,
Стираючи всі начерки тривожні,

А він уперто видивлявся дно,
Шукаючи, зміряючи глибини...
Ріка пливла, було їй все одно,
Що хтось її заманює в картину.

Бо дівчі не увійдеш в синю креш,
І не підловиш вічні переміни,
Знайомих хвиль ніколи не знайдеш,
Однакових краплин, рожденних з піні.

А він усе виписував плавбу,
Бистрінь води і темні водоверти,
Вдивлявся в плесо, наче у судьбу,
В якій щезає доконечність смерті.

Іскриста, величава синя голубінь,
Де Майстрові не було супокою,
Він чув у венах шал та клекотінь,
І сам ставав весняною Рікою.

Його крутила сива бистрина,
Він розчинявся в іскрах водоспаду,
Та дивна тінь жіноча, осяйна,
Щораз нову запалювала ватру.
На берег викидав його прибій
Біля сумної ніжної трепеті.
Він горював... По гладі річковій
Пливли хмарин жіночі силуети.

*Стиснеться світло, і переїде в задзеркалля,
І заніміш на цій безпощадинні межі:
Скільки краси нам відмірено, стільки ж печалі,
Скрапують роси із голубої емалі,
Тъмяно химеряться лінії та міражі.
Фарби очікують злету чи переходу,
Ще не картина, тільки незриме знаття...
Перші росточки, перші струмки на підході,
Божисте світло, що називають природою,
Виміром іншим, або таємним чуттям.
Ледве ворушиться світу примарна завіса,
Тихе трептіння в глибинах земного ества,
Се – прорізання у неспокійнім замісі,
Скрапують роси... А на серцевому зрізі
Щемний відбиток непізнаного ще божества.*

А потім він зібрався на війну,
Його струна покликала скорботна,
Покинув дім, і статки, і жону,
Свої ще незавершені полотна.

Він довго йшов, він руки обпікав,
Були холодні, самотинні стежі,
Туди! Туди! Де відблиски заграв
І чорні закривавлені пожежі.

Іде Підкова грозить кулаком
За крок єдиний до своєї страти,
А на коні возноситься Сірко,
Старий Калниш у соловецьких гратах.

Ясне лицарство та ясна мета,
І вічна тінь тяжкого передгроззя...
І тільки матір – вічна сирота
Немов підбита чайка при дорозі.

І тількитиша смертних переправ...
Із краю в край розтерзані руїни...
Там він вмирав та знову воскресав...
І повертає додому Україну.

Й не знати як вернувся звідтіля,
Та їй чи вернув до рідного порогу?
Бо ж іноді здається – він земля,
Яка заколосилася крізь нього.

А іноді, що носить небеса,
Provісні і розкрилені комети,
Сувора і довершена краса,
Висока точність янгольських портретів.

А ще постійна спрага висоти,
Жага стрімких химерних перетворень,
І темна безкінечність самоти
В людських глибинах, у людському морі.

Вона пекуча, наче жалива,
Ся чаща одинокості довіку...
Лиш тихий голос душу розрива,
А близкавиця пише профіль жінки...
Цей часопад – просторові болючі розриви...
Бурі і грозди, древнє печальне "якби" ...
Пошуки світла, або осянення дива,
Де все по-справжньому – жінка і птиця щасливі,
І не шукаєш інших шляхів та судьби...
Де кольори переходять в ґіркоту, у теміні,
Барви злітають, як листя осіннє з плеча,
В їхній симфонії ледь пробивається тема –
To вибухають горді відважні знамена
I пролягає світла дорога меча.
Світочку-світку! Серце померхло від скруті...
Скільки же болю в далечі тій грозовій!
I не простить, не скоритися і не забути...
Страх має колір – колір смертельний отрути,
Так починається з мороком вічний двобій.

Єдиний раз було занудьгував,
Що став немодним. Клопіт і рутіна.
Вже сивою зробилась голова,
А про кохання – жодної картини.

Та як же так? Нічого про любов?
Без неї все безколірне, понуре...
Забрав мольберта і в світі пішов
Шукати найправдивішу натуру,

Прекрасну, чарівливу і одну...
Душа од ляку ледь не онімла,
Що більш нема у нього талану,
Не помічає ті амурські стріли.

Бо все не те. Ні очі... Ні брова...
Блукав по людях, тільки все намарно,
Він добре відав, що любов жива,
Ще десь снується її світлі чарі.

Либонь на очі впала пелена,
Що якось проминув прекрасний обрис,
Душою чув – що жде його вона.
І він злетів на кольори, на голос.

Сміялась жінка: знову заблукав
У вітровій, на холодній кризі.
Чи ти забув, що я твоя Ріка,
І добре знаю твої творчі кризи.

Все клопоталась... Стільки літ і зим
На безкінечні пошуки ідеї...
Він розширався, він не був сліпим.
Це все про неї, Господи, про неї!

Ця срібна птаха прагне висоти...
Такі знайомі сумовиті очі,
У тій сльозі усі його світи,
В отій світі із вигином жіночим.

Він живописець. Пише про живе,
Ріка під серцем – тиха, загадкова,
Віщує перетворення нове
В його картинах кольору любові.

Скажуть – марніця, скажуть: усе безнадійно...
Дивляться люди їй не бачать себе в дзеркалах.
Світло, звісно, не гасне, тільки зоря даленіс,
Ta не приборката цю дивовижну стихію –
Вічне блукання по променю – до джерела.
Знову вихоплює ледве освітлені ліки,
Образи тиші, що нищить усе нанівець.
Світло і темін... A на білочому стику
Шпателем пишеш. Серце заходиться криком.
З світом і часом провадить розмову митець.
Строга ця мова. Слухають, але не чують...
Вплалені болі у цей непростий часослов,
Над бистрину знову художник чарує.
Все не даремно. І не минулося всує,
Доки проміниться з дивних полотен любов.

Красиві люди

Щораз, коли навідуюся до майстерні Валерія Франчука, мене охоплює почуття неймовірної ніжності і душевного трemu, оглядаю картини – і в них буквально тону, вони наповнені таким сліпучим світлом, розливом кольорів, лункою таємникою енергією, що фізично відчуваєш дотик інших світів, незвіданих сфер. I скільки не вдивляйся, щораз знаходиш там щось нове, непізнане, невідоме. Цей зруш часів, подій, калейдоскоп легендарних людей заворожує і полонить. Шевченко, Сковорода, Сірко, наші великі гетьмані, пророки, провідники. Дивлюся на полотно в багряних кольорах. Це бандурист підняв руку над пломінками струнами огненної бандури, я ще не знаю мелодії, слів, але достеменно вловлюю тріумfalні, величні акорди гніву і неймовірного злету духу.

Я люблю Франчукові пейзажі. Вони світяться тихим, лагідним світлом, можна тисячу разів пройти повз три вербички над дніпровським плесом, але щоб зауважити цю прозорінь, журліву позолоту листя, важкі шрами на цупкій корі, цей утаемничений кінопис часу, o! – тут потрібне не просто зірко око художника, ні, насамперед серце, залюблене в красу рідної землі, її історію.

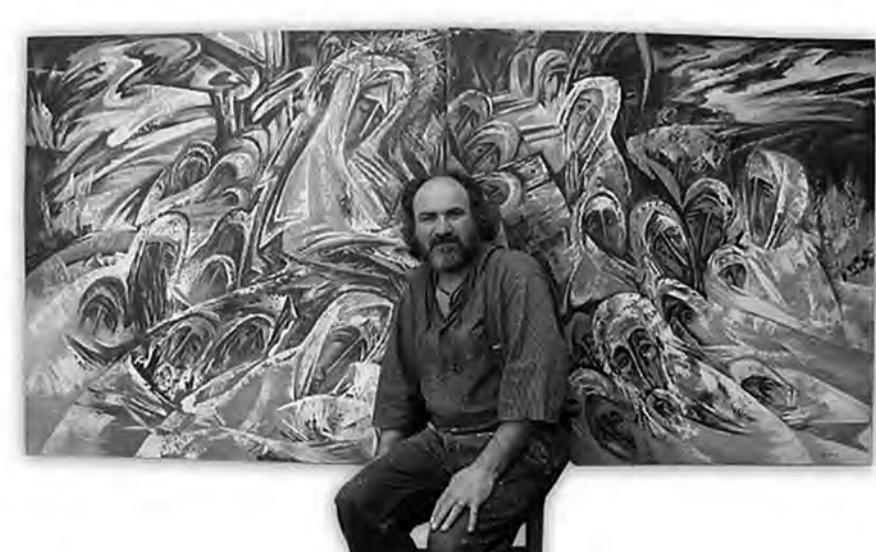
Бо Франчук насамперед мислитель. Його знаменитий цикл "Дзвони пам'яті" – не тільки і не стільки оплакування жертв Голодомору, хоч цей пронизливий стогні і сльози фізично відлунюють у полотнах. Він осмислює жах, який відбувся на нашій благословеній землі. Різкі, леточі лінії, широкі мазки, обличчя скорботи, болю, жаху. Образ пекла на землі, куди прийшло зло у своєму найповнішому вияві. Як художник це зміг? Як осилив? Витримав... Пригадую, під яким враженням перебував Джеймс Мейс, який ще у 1993 році ознайомився з виставкою Валерія Франчука і одразу вирізнив його як великого українського митця неймовірного діапазону. Від часу це фото збліяло, але воно дорого мені і пану Валерію як пам'ять.

А після цього занурення в темні пласити минувшини раптом тріумfalна мелодія біблійних образів. Голубі, рожеві, срібні мазки

накладені простим шпателем, як художник стверджує. Ale звідкіля така плавність, гнучкість ліній, таке переливання відтінків, така прозорість і глибина нетутешніх далікіх світів, які мучать і дивують, випрямлюють душу? Це уже новий Франчук, зовсім інший орбітальний злет його думки у космічні виміри, у світі, з яких проступають голубі силуети святих образів, де осмислюється минуле і виразно проступає наше осмислене майбутнє. Воно народжується прямо на наших очах. Воно непросте, але таке прекрасне...

Я знову напросилася в гості до Франчуків разом зі своєю дочкою Русланою. Звісно, вона бачила картини Франчука у моїй збирці "Сковорода", якими вона ілюстрована. Бачила і чимало репродукцій. Ale було дивовижно споглядати її перше сприйняття полотен нашого видатного художника. Звісно, нема ніякого секрету, що я люблю творчість Валерія Франчука, обожнюю його як людину. Ale ось я споглядаю, як приходить до цього мистецького храму молода людина і з першого погляду назавжди зачехується у цей дивовижний світ. Мені самій від того радісно і щемко. Bo так зростає і мужнє людська душа.

Пані Поліна – дружина Валерія Франчука, розповідає про виставки, майбутні плани, про те, як складно нині пробитися до сердец українських глядачів. Її вишукана українська мова пересипана гумором і дотепами. Родинне тепло і взаєморозуміння Франчуків передається на відстані, огортає затишком і світлом. Моя донька заворожено завмирає перед кожною картину, вдивляється, дослухається. Potom фотографує. Час спливає швидко, вона виходить з майстерні і все оглядається. Сердиться "Навіщо було так поспішати...". I посеред слів захоплення картинами і щирого жалю з приводу фінансових проблем у сім'ї великого художника, обурення байдужістю і інертністю нашої влади до справжніх скарбів нашої культури я раптом розрізняю те, що ніяк не могла для себе сформулювати, дошукуючись смислу у суті мистецьких категоріях: "Які красиві люди! Які дивовижно красиві люди!".

Ігор ФАРИНА,
м. Шумськ, Тернопільська обл.

Дехто з тих, хто добре знає поетичну творчість Надії Кир'ян, вважатиме, що в заголовку цього відгуку рецензент обіграв рядки одного з віршів, наголошуєчи на плюсах і мінусах такого прийому. А ще й порадять не використовувати його, бо, мовляв, йдеться про образ, а не про явище. Не хочу! Та не впертість рухає мною, а усвідомлення того, що ці два поняття тісно пов'язані між собою: хіба віршотворення буде явищем, якщо у рядках немає яскравого образу – конденсатора думки?

Чи не найліпше це видно на прикладі версифікації Надії Кир'ян, із творчістю якої знайомий давно. (Пам'ять помандрувала у 1970-ті роки, коли, студіюючи у Львові, вперше прочитав її вірш у “Вітрилах-67” поряд із дебютними творами Миколи Воробйова, Василя Рубана, Валерія Іллі (список можна продовжити), і вони запам'яталися бентежністю та неординарністю поетично-го голосу. Бо отатоненка збірочка “Рідне”, що з'явилася перед розвалом СРСР, була лише нагадуванням про цікаву поетку, щасливу пісню якої нахабно обірвав суворий подмух тоталітарного вітру. А книга “Свято споминів”, яка потрапила до мене завдяки незабутньому Петрові Сороці, стала своєрідним продовженням знайомства з версифікаціями, котрі сподобалися. “А клени такі божевільно животі, можна втонути у їхньому танці”).

Ви, очевидно, помітили, що в цитаті йдеться про небуденний образ із участю “населення” видання. Вистачає таких чарівностей і у “Чистій криниці”. Рослини, дерева, звірі, птахи, зорі та небесні світила тут є необхідними атрибути. “В осінню пору, наче навесні, немов у казці, пролісок зустріла”; “Можнайти коло клена, а липа буде мед літи, а в очах розсипатиметься сонце”; “Знімаю трубку і питаю у лелеки: скажи, чи є до осені далеко?”, “Дікі коні в пітьмі іржуть, а над лісом – хустка твоя”; “На самім дні вода така прозора, що з берега лічіти можна зорі”; “...а матінка стойти у сонці золота”.

Ніхто, очевидно, не заперечуватиме краси цих образів. Зауважу тільки, що у згадці про дерево зумисно використано ефект поєднання “мешканців” різних видів в одному речені, аби підкреслити, що поетеса вміло використовує і такий прийом. “І я в цю мить живу за сотню літ, за тисячу і навіть за мільйони – із бджілкою на золотім осонні, з печаллю яблуні на крилах журавлів”; “Хустиночки кульбаб навколо зазолотили, мов золоті сонця, на весь кіноекран”; “І небо прибігало під самі стріхи, зацвітало коровами і будяками”.

Чарівні візерунки творить сув'язь і в кольорових екстраполяціях. “У тебе зорі на долоні – зелені, білі і червоні”; “...і височінь над ними синьо-біла”; “Отак розцвітала трава зелена і котилася червоні яблука у золотий став”...

Та барви зачаровують не лише у поєднанні. Закономірним є те, що вони не втрачають краси і у так званому “одиночному пла-

Рожеві птиці з білих долоньок хмар

Кир'ян Надія. Чиста криниця: поезії та переклади: Дрогобич: Коло. 2020. – 160 с.

ванні”. “Ta не вмирає ще надія, як біль голуб на плечі”; “За тином – туман голубим волоссям вичерпует воду з тихих озер”; “Кохання починається з червоної квітки”; “Мої сліди змиває сірий дощ, їх обриси трапово заростають”; “Бузина – моя чорна калина”; “І синій сум, і синій плач жоржин, і в сутінках вечірніх синя хата”; “Із гіллям вишневим зеленим схилилась бабуся на тин”; “Між нами – сяйво золоте, яке мене нестрижено кличе”.

Не буде перебільшеною думка про те, що у процитованому ховаються неповторні образи, бо для їх створення авторка використовує неодновимірності літературних тропів. І найчастіше, мабуть, вдається до експлуатації метафор. У розділі “Невеселі думки”, скажімо, мою увагу привернули рядки: “Вулиця чиста, мов на свято вроцісте, виметена вітру мітлою словна”; “Щастя назирі за кожним ходить”; “Скам'яніла від горя береза шле до вас на могили листи”. Цікаві метафоричні зблиски існують також у розділі “Вечірня жінка і ранкова жінка”. “У пам'яті кричат уламки віршів”; “Гриби з лісу поприбігали і дивилися на діво”; “Тонкі пальці дошуто пестято чорне волосся землі, яка розлющає проліскові очі”.

На тлі метафоричної неординарності привабливіше виглядають порівняння з їх неоднозначністю. (Цей літературний троп поділив би на три частини – його взірці зі сполучниками типу “як”, “мов”, “наче”, “ніби” тощо, без них і приклади порівняльності, в яких поєднані два вище згадані підвіди. Найчи-сельнішо, мабуть, є присутність поєднувачів. “Мов під смичком туга струна, здригнулось тіло”; “І десь мій шлях покручені побіг, і не втекти від тебе, як від себе”; “Прикутий небом, наче ланцюгами, я не насмілюсь розірвати пута”).

Та не лише такі порівняння відають зір. Нерідко є й від-

сутність сполучників, котра, до речі, має свою промовистість. “У сні лиши папороть цвіте, а квітка – то твое обличчя”; “Я хатинку ту стережу, де берізка – більш як”; “Найкраще почуття – це співчуття”. Мені імпонує й те, що поетка не цурається порівнянь, котрі своєрідно поєднують відсутність і присутність сполучників. “Як рана в душі – журавлів відліт”, “Ці зустрічі – ніби на вістрі меча”; “Ця ниточка – до рідної землі, мов павутинка бабиного літа”...

Усі три різновиди порівнянь згадано, але не гадаю, що на цьому можна ставити крапку у мові про літературний троп. Бо на авансцену нашого сприймання виходить порівняльність через поєднання іменників та прислівників: “керівники-заброди”, “вишня-бабуся”, “зустрічі-спалахи”... (Іноді можна почути думку, що ці словосполучки більше схожі на епітети й часто-густо мають метафоричне підґрунтя). Але це – помилкове твердження. Вони, ці вислови, такі є порівняннями, бо епітети мають інші функції).

Хоча й з ними не все однозначно. Бо побутують висловлювання, котрі знаємо здавен, і буквотвори з авторським забарвленням. До останніх слід би заразувати вислови на кшталт: “грані вікон”, “листя поцілунків”, “парасолі дерев”. А на протилежному боці виникають: “осіння врова”, “відстань душі”, “срібновусе жито”. Але немає потреби дорікати авторці за використання зу-житого у творах, бо справа полягає в тому, що вони є доречними у контекстах написаного, і навіть створюють для них шарм неповторності.

Заслуговує на увагу й питання слововживаності у віршах Надії Кир'ян. Зрозуміло, що в першу чергу йдеться про неологізми та рідковживаності. Перших, зосібна, є небагато, але мені здається,

книги стверджив, що вона “позбавлена чужих літературних впливів” і має своє лице. Навіть деякі літературні перегуки підтверджують це. Скажімо, Василь Голобородько свого часу хотів видати книгу про українську хату, але видавництво не підтримало його (понад пів віку тому про це писав Іван Дзюба). І Надія Кир'ян по-своєму підтримує його у своїх віршах: “А на покрівлі, як на те, мох так фіалково цвіте” чи “Тому без тину нема вкраїнської хатини”.

Багато говоримо про епіграфість, вищукуючи плюси та мінуси у ній. Не хотів би вдаватися у дискусію з цього приводу. Бо думаю, що епіграф тільки тоді має право на існування, якщо у творі поглиблено думки чи знайдено нові ракурси осягнення теми. А все інше є епігонством, яке не варте уваги. Переконаний, що так міркує Надія Кир'ян. У книзі “Чиста криниця” маємо лише один вірш з епіграфом. Це – рядки Тараса Шевченка: “Село! І серце одпочине: село на нашій Україні – неначе писанка...” З нинішньої точки зору це є тривіальною темою. Але слова про те, що “у селі не лиши картопля родить, родять в селах совість і мораль” вказують на съюзочасність бачення, яке не до вподоби сучасним вельможам із владних кабінетів.

Ще один цікавий момент. У книзі “Чиста криниця” можна натрапити на вдале опрацювання фразеологічних висловів. “В одну ріку не зайдеш двічі – вже інша хлюпає вода”; “...лелеченята в червоних чоботях” (своєрідне обігравання відомої казки); “Червону лінію назад пройти непросто”. Чомусь гадається, що саме ця увага до лексичних багатств рідного народу народжує, приміром, такі вислови авторки, як “прожити неможливо без душі”; “та жаль, що від “любові” і “свободи” вже скоро не залишиться народу”; “бо в житті найстрашніше – це слово “боює”... (Перелік афористичності поетки можна продовжити, але це не додасть чогось істотного до її іміджу).

І нарешті, мовлячи про культурологічні акценти, згадаю про переклади у цій книзі. Не можу оминути увагою, що у цьому виданні є інтерпретації творів росіян Сергія Есенина, Бориса Пастернака, Івана Єлагіна, Андрія Усачова, хорватки Весни Парун, білоруски Віри Верби, азербайджанця Чингіза Аліоглу. Чи варто казати, що перекладачка зберегла дихання оригіналу і наповнила написане власним диханням?

А завершити ці розмисли хочу ще однією непростістю. Мовлено про виражальницькі нюанси, культурологічні аспекти, богошукальніцькі мотиви. А поза увагою залишено питання тематичності. Непорядок? Далекий від такої думки. Бо вже давно грамадянськість, філософічність, пейзажність і любовність переплелися між собою. І нова книга Надії Кир'ян ще більше про це свідчить.

Дніпрова Чайка

Василь ВЕЛЬМОЖКО,
член Національної спілки
краєзнавців України

Народилася майбутня письменниця на Миколаївщині, в селі Зелений Яр Доманівської селищної громади Вознесенського району. Колись село називалося Карлівка і відносилося до Ананьївського повіту Херсонської губернії. Справжнє ім'я письменниці Людмила Олексіївна Березіна, після шлюбу більш відома як Людмила Василівська.

Дитинство і юність дівчини пройшли в міkolаївських і херсонських степах, на лиманах Одещини і Херсонщини, тож її чутлива душа і допитливий розум вибрали в себе все, що пов'язане з історією рідного краю, доленою козацтва. Батько – сільський священник Олексій Березін, за походженням росіянин із Владимира-Михайлівської губернії. Він шанував книгу, знання й давав про духовний розвиток доньки. Атмосфера в сім'ї сприяливо позначилася на формуванні дівчини. Okрім Людмилі, батьки мали ще двох синів і доньку.

Мати поетеси – Наталка Угринович – була спадкоємницею відомого козацького роду з Запорізького краю, тож у сім'ї часто бували спогади про українську вольницю, колишній розкіт батьківщини. З юних літ Людмила зацікавилась творами Гоголя та Шевченка, історичними працями Скальковського й Куліша, Антоновича і Яворницького. “Знаю тепер, що я українка, – так занотувала в своєму записнику молода письменниця, – ніякі лихоліття, слова й події Великої Росії не хвилюють моє серце так, як історія України, ніякий спів не знаходить такого відгомону в мене в душі, як український, ні за кого не болить так серце, як за її помилки, її виразки – відлунюють стогоном у мене в душі. І чим більше бачу в її історії помилок, недоліків, тим палкіше люблю її”.

Людмила Березіна рано навчилася читати, тому на восьмому році життя батьки віддали дівчинку до Херсонської жіночої гімназії. Однак Людмила тяжко захворіла на кір і бронхіт та майже осліпла, тому її було забрано додому, де через рік дівчинка одужала. Проте майбутня письменниця назавжди лишилася короткозоркою.

Дніпровська Чайка – політ триває

Цього року шанувальники української літератури відзначають ювілеї двох видатних майстринь красного слова – 150-річчя Лесі Українки та 160-річчя Людмили Василівської-Березіної (Чайки Дніпрової). Ім'я Лесі Українки добре відоме не лише в Україні, а й далеко за її межами, а ось про Чайку Дніпрову на відоміше: через три десятки років після проголошення незалежності далеко не всі знають, тим паче її справжнє ім'я. Хоча її слово мало б гордо бриніти у серці кожного свідомого українця. Її життя та творчість тісно пов'язані з півднем України, де вона народилася, навчалася в гімназії та вчителювала. Разом зі своїм чоловіком вона описала південні України, як український, спростувавши московський міф про Новоросію, показавши, що “культура і цивілізація тут були й до Російської імперії”.

Навчання було продовжено в Одесі у спеціальній школі Михайлівського жіночого монастиря, але дівчинка вблагала батьків забрати її звідти. Завершувала освіту в Одеській приватній жіночій гімназії пані Ганни Григорівни Піллер, яку закінчила 1879 р., здобувши право викладати російську мову та історію. (Сьогодні в будівлі колишньої гімназії працює Одеське вище професійне училище морського туристичного сервісу, вихованці якого пам'ятують і пишаються тим, що тут навчалася відома українська поетеса). Навчаючись у гімназії, Людмила кожній своїй канікулі проводила під Херсоном – у селах, де правив службу Божу її батько (а це Маячка і Збур'ївка), гостювала у дядька Петра Березіна в Голій Пристані, в родичів та друзів у Білозірці, Оleshках.

По закінченні гімназії Людмила Олексіївна починає педагогічну діяльність спочатку в Одесі, а згодом в Одеському повіті, і в 1881 році приїжджає в Херсон на учительський з'їзд, на якому активно підтримує його ухвалу про “викладання в школі рідною мовою народу”. Ще навчаючись у гімназії, Людмила почала писати вірші російською та українською мовами. Перекладала поезію Пушкіна, Лермонтова, Байрона українською мовою. В 1883 році в газеті “Одеський вісник” уперше був надрукований вірш Людмили Березіної, написаний російською мовою “На смерть Тургенєва”. 1885 року в українській літературі з'явилось нове ім'я – Дніпровська Чайка. Таким псевдонімом уперше Людмила Березіна підписала вірші “Вісточка” та “Пісня”, оповідання “Знахарка”, які друкувалися в журналі “Нива”.

У 1885 році вийшла заміж за Феофана Василівського, відомого в літературному світі під псевдонімом Софон Крутъ. Вони познайомилися в 1884 році на археологічно-етнографічному з'їзді

в Одесі. Феофан закінчив Київську духовну семінарію, потім учився в університетах Петербурга й Одеси. В 20 роках пішов добровольцем воювати з турками на Балканах. Жив у Загребі, Белграді та Празі. У Женеві бачився з Михайлом Драгомановим і сповідував його ідеї. Закінчивши військову службу, вийшов у відставку в чині молодшого унтер-офіцера. Належав до молодого крила Одеської громади. Багато писав про культуру й побут південних слов'ян, друкувався в галицькій періодиці. Його особисто зізнав і підтримував Іван Франко.

Із 1880 року Феофан служив статистиком у Єлісаветградському земстві – нинішній Кропивницький. Там брав участь у роботі місцевого українофільського гуртка. Гуртківці допомагали грішним місцевим народовольцям, про що стало відомо поліції. Василівського в 1885 році заслали до Херсона під гласний нагляд, тут вони й побралися з Людмилою.

24-річна письменниця бере активну участь у роботі місцевого просвітницького гуртка, організованого земським статистиком О. О. Русовим, який займався етнографією та фольклористикою. У гостинному будинку О. О. Русова, де збиралася передова інтелігенція Херсона, Людмила Олексіївна зустрілася з корифеями української сцени М. Садовським, П. Саксаганським, М. Заньковецькою, І. Карпенком-Карим. Разом із чоловіком вона поширювала твори українських письменників, вірші Тараса Шевченка. У цей час Дніпровська Чайка писала лібрето першої дитячої української опери “Коза-дереза”, музику до якого підбрали О. Русов, О. Ліндфорс і А. Конощенко. Цього ж року опера була виконана дитячими операми М. Лисенка “Коза-дереза”, “Пан Коцький”, “Зима і весна”.

Херсонський період був до-

Люда Березіна

сить плідним у творчому житті Дніпровської Чайки. Протягом 1885–1887 рр. письменниця написала велику кількість творів, хоч не всі вони були надруковані за її життя. Ранні твори Дніпровської Чайки були прихильно зустрінуті читачем і критикою. Ім'я Дніпровської Чайки з'являється на сторінках альманахів “Степ”, “Перший вінок”, “Хвиля за хвileю”, різних журналах та збірках.

В 1887 році внаслідок поїздки письменниці до Криму, де вона тривалий час відпочивала в татарській слобідці Алма-Томак (тепер село Піщане Бахчисарайського району), з'явилися “Морські малюнки”. Сама письменниця так згадувала той плідний творчий період: “...брат моєго чоловіка запросив мене на літо в Крим, де він із своєю родиною жив”. В автобіографії вона підкреслювала важливий вплив кримської природи на її творчість: “...купуючись у морі біля Алмі в Криму, я жаданно приглядалася, прислухалася до нової для мене кримської природи та, прийшовши додому, розповідала діверові та ятрові про те, що мені нашептало море. Скеля, Хвilia, Суперечка були моїми фантазіограмами. Колись після бурі багато на березі загинуло медуз. Медуза – морське серце – це мені дало казку “Морське серце”.

У 1887 році за активну участь у роботі херсонської української громади Ф. Василівського звільнено з посади у земстві і піддано під гласний нагляд поліції. Сім'я переїжджає до села Королівки на Київщині. Тут Дніпровська Чайка збирає фольклорний матеріал, записує українські народні пісні. А в 1895 році подружжя повертається до Херсона на запрошення губернської земської управи. Там народились, росли і виховувались їхні діти – Оксана, Наталка та В'ячеслав.

У 1903–1904 роках письменниця співізпрає з організацією допомоги політв'язням Херсонської тюрми. Її дім стає місцем зустрічі місцевих політичних дія-

чів та митців. Людмила Василівська потрапляє до списку неблагонадійних, її заарештовують, потім за нею встановлюється гласний нагляд поліції.

З 1908 року Дніпровська Чайка проживає в Києві. Бере участь у роботі київських організацій “Громада” і “Просвіта”, знайомиться з М. Лисенком, М. Старицьким, М. Заньковецькою, Оленою Пчілкою, Лесею Українкою, М. Коцюбинським, Б. Грінченком. Микола Лисенко на її лібретто написав дитячі опери “Коза-дереза”, “Пан Коцький”, “Зима і Весна, або Снігова Краля”, “Весна-красна” та інші, поклав на музику її вірші “Я вірюю в красу”, “Хіба тільки рожам цвіті”, “Ерихонська рожа”. В 1909 році через загострення ревматичної хвороби Дніпровська Чайка поїхала на лікування до Одеси. Тут вона живла до 1911 року, наїжджаючи періодично до Києва та Херсона. Кілька наступних років жила на Кавказі й на півдні України.

На схід літ Людмила Олексіївна знову відвідала Крим, та цього разу до творчості серце не кликало. 13 квітня 1915 року Феофан Василівський покінчив життя самогубством. Один за одним відішли за обрій її найкращі друзі, побратими і посестри по творчості: Борис Грінченко (1910), Микола Лисенко (1912), Михайло Коцюбинський (1913), Леся Українка (1913), Олександр Русов (1915).

З 1911 по 1915 рр. письменниця живе на Запоріжжі, в селі Туркенівка (тепер Гуляйпільського району), пізніше на Київщині разом з донькою-лікаркою Оксаною. З початку 20-х років Дніпровська Чайка була прикута до ліжка, пробувала писати лежачи. Померла письменниця 13 березня 1927 року в селі Германівці, що на Київщині. Поховано її у Києві на Байковому цвинтарі.

Деякі літературознавці ставили талант Дніпровської Чайки вище, ніж талант Лесі Українки. Сергій Єфремов так оцінив новаторство поетеси: “Дніпровська Чайка витворила в нашому письменстві особливий жанр символічних малюнків, у яких під зовнішніми реальними рисами раз у раз чується глибший зміст, таємниче порівняння між подіями в природі й людським життям”. Особливою філігранністю відзначалися “Морські малюнки” поетеси, якими захоплювалися М. Коцюбинський, П. Житецький та інші видатні майстри художнього слова і його поціновувачі.

Наприкінці 1922 р. – на початку 1923 р. прикута до ліжка Дніпровська Чайка мала намір упорядкувати свій літературний доробок, навіть виникла домовленість із київським видавництвом про повне зібрання творів, але задумка, нажаль, залишилася не здійсненою і по сьогодні.

У 2013 році ім'я письменниці було присвоєне Херсонській обласній дитячій бібліотеці. До 150-річчя від дня народження Дніпровської Чайки Національний банк України випустив пам'ятну монету номіналом 5 гривень. Її іменем названо вулиці в Херсоні, Первомайську, Львові та рідному селі Зелений Яр на Миколаївщині. На жаль, в Одесі, де навчалася та розпочала літературну діяльність, пам'ять видатній української письменниці ніяк не вшанована.

Дніпровська Чайка з дочкою Оксаною, 1915 р.

"Всі представлені на виставці роботи є не просто картинкою, вони є учасниками сценографічної дії".

Едуард ОВЧАРЕНКО
Фото Ксенії ПАНЧЕНКО

Майбутня художниця народилася у місті Києві, закінчила Національну академію образотворчого мистецтва та архітектури України — факультет живопису, відділення сценографії під керівництвом професора Данила Лідера. Як художниця-постановнице і художниця по костюмах працювала на Кіностудії імені Олександра Довженка. Зокрема, співпрацювала з режисерами Романом Балаяном (фільм "Поцілунок") та Олегом Фіалком ("Повернення Батерфляй").

З 1989 року Марія Левитська — головна художниця Національного академічного театру опери та балету України імені Тараса Шевченка. Нею створені сценографія та костюми до більш ніж 160 опер, балетів та драматичних вистав в Україні, Канаді, Словенії, Польщі, Японії. На сцені Національної опери України вона є авторкою декорацій і костюмів до опер: "Попелюшка" Дж. Россіні, "Любовний напій" Г. Доніцетті, "Запорожець за Дунаєм" С. Гулака-Артемовського, "Джоконда" А. Понкеллі, "Алеко" С. Рахманінова, "Любов до трох апельсинів" С. Прокоф'єва, "Казка про царя Салтана" М. Римського-Корсакова, "Мазепа", "Пікова дама", "Іоланта" П. Чайковського, "Манон Леско", "Турандот", "Богема" Дж. Пуччині, "Бал-маскарад", "Макбет", "Дон Карлос", "Набукко" Дж. Верді; балетів: "Лебедине озеро", "Спляча красуня", "Лускунчик" П. Чайковського, "Попелюшка" С. Прокоф'єва, "Шехерезада" М. Римського-Корсакова та ін.

На новій виставці художниця представляє ескізи театральних костюмів та ескізи до вистав Національної опери України останніх років. Родзинкою експозиції стали манекени з костюмами до опери Дж. Верді "Набукко", створені для зірки світової сцени Людмили Монастирської. Ці вбрання створювалися вручну з використанням унікальних технік шиття. За слова-

Театральна палітра Марії Левитської

У виставковій залі столичної галереї "Митець" відкрили персональну виставку народної художниці України, лауреата Національної премії України імені Тараса Шевченка, головної художниці Національної опери України Марії Левитської.

Людмила Монастирська та Марія Левитська

ми художниці, це вміння говорити мовою драматургії, де кожен елемент вбрання є невід'ємно складовою частиною персонажа, тісно пов'язаний з його характеристикою, а також зі зміною настрою чи поведінки у виставі. Працюючи над ескізами до спектаклю, Марія Левитська прагне гармонійно поєднати історію костюму та стилю з музикою і сценічним рухом.

— Для того, щоб написати не-бо в театральних декораціях, його потрібно написати з природи, — розповідає художниця. — Так само, як і квітучі гілки, воду, траву. Я дуже люблю постояти на природі, вслухаючись впродовж три-валого часу в тиші, і вивчати, як змінюється колір, форма, освітлення дерев, квітів, неба. Всі мої пойдзки світом теж пов'язані з творчістю. Коли я вперше працювала з італійським режисером над оперою "Турандот", то спеці-

ально поїхала до Китаю. Склала собі маршрут подорожі, починаючи з Пекіна. Повернулася і зробила спектакль. Кажуть, що дуже красивий. Потім були інші вистави та інші подорожі... Такі поїздки — моя віддушина.

Вдячна всім, хто завітав на виставку, — це мої друзі. З деякими з них співпрацюю 25 і більше років. Приємним сюрпризом стало відвідання виставки першим заступником міністра Міністерства культури та інформаційної політики України Ростиславом Карапедевим. Ми вже встигли з ними обговорити питання щодо подальшої співпраці. Поруч зі мною — головний режисер нашого театру, народний артист України Анатолій Анатолійович Солов'яненко. Це унікальна людина і режисер, з яким ми зробили разом багато вистав. Сподіваюсь, що спільна робота чекатиме нас і попереду.

— Пишаюся тим, що маю поруч плече Марії Сергіївни і вже 21 рік ми працюємо разом, починаючи з першої моєї роботи, — зізнається **Анатолій Солов'яненко**. — Це було поновлення опери "Лючія ді Ляммемур", яку поставила Ірина Молостова, а сценографія і костюми створила Марія Левитська.

Марія Сергіївна — унікальність, яка не працює в якихось нових програмах відомих дизайнерів і представників сучасного мистецтва, а творить із пензлем в руках. Без будь-яких новітніх досягнень науково-технічного прогресу, хіба що з'явилися нові фарби.

Я знаю, скільки часу вона приділяє підготовці до кожної нової вистави. І це не тільки робота вдома з альбомами, якими нарисами чи нотатками, а й поїздки у місця, де відбувалися події тієї чи іншої опера. Художниця намагається пройти кожну сходинку, яка згодом буде відображеня у виставі.

На зміну образотворчому мистецтву у XIX столітті до театру прийшла сценографія, тобто образно-дієве мистецтво. І всі представлені на виставці роботи є не просто картинкою, вони є учасниками сценографічної дії.

— Україна багата на талановитих художників, — переконаний **Ростислав Карапедев**. — Але Марія Сергіївна — унікальна мисткиня. Вона обрала шлях творчої реалізації, який під силу опанувати небагатьом. Та робота, яка сьогодні є сенсом її життя, продиктована натхненням музикантів, вокалістів, хореографів — людей, які представляють інші види мистецтва. І для того, щоб глядач органічно сприйняв витвір у виконанні багатьох митців, треба докласти чимало сил.

Для мене справжнім сюрпризом стало розкриття на виставці інших граней таланту Марії Сергіївни. Це роботи, створені в жанрі натюрморту, мистецької елегії,

романтизму. Дивлячись на квіткові композиції, можна розслабитися, зайти у свій внутрішній світ, зрозуміти, що мелодія м'якої тональності, яка лине з цих картин, теж властива нашій героїні.

— Щоб створити сценографію до опери "Дон Карлос", художниця об'їздила всю Іспанію, — зазначив мистецтвознавець **Олександр Федорук**. — Вона глибоко вивчила іспанське бароко. І я відчуваю це бароко в опері.

Пригадую, як Марія Левитська захищала свою дипломну роботу "Стійкий принц". Це був початок великої мистецької, творчої кар'єри майбутньої головної художниці Національної опери. Тоді Данило Лідер, член екзаменаційної комісії, сказав: "Ми ставимо відмінну оцінку не тільки тому, що ви гарно оформили цю виставу, а тому, що вже здійснили оформлення десяти вистав по всій Україні". Це був унікальний випадок, коли студентка оформлювала виставу. За цим стояли копітка практиця й постійні поїздки.

Згадую слова видатного нашого художника Федора Нірода, який сказав, що головним у музичному театрі є не лібрето, а музика. І що музику відчувають головний режисер, головний художник, артисти і публіка.

Я плакав, коли нещодавно дивився оперу "Набукко"... Костюми і декорації були надзвичайно красиві, просто казкові. А до цього була опера "Макбет", теж немовірно хвилююча.

Сьогоднішня виставка дає уявлення про талант однієї з найкращих художниць театрального світу Європи. Дякую галерей "Митець", завдяки якій ми можемо сьогодні все це побачити.

Про творчу співпрацю з Марією Левитською розповіла також одна з найвідоміших українських оперних співачок, народна артистка України Людмила Монастирська.

ФЛОВІ *Прогресія*

ТИЖНЕВИК ВСЕУКРАЇНСЬКОГО ТОВАРИСТВА "ПРОСВІТА" імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

ІАНОНС

Засновник:
Всеукраїнське товариство "Просвіта" імені Тараса Шевченка
РЕєстраційне свідоцтво КВ № 4066
від 02.03.2000 р.

Шеф-редактор
Павло МОВЧАН

Відповідальна за випуск
Любов ГОЛОТА

Редакколегія
Любов ГОЛОТА (голова),
Павло МОВЧАН,
Микола ТИМОШІК,
Георгій ФІЛІПЧУК

Заступник головного редактора
з виробничих питань
Наталія СКРИННИК
278-01-30 (тел./факс)

Відповідальний секретар
Ірина ШЕВЧУК

Відділ культури
Едуард ОВЧАРЕНКО

Літературна редакторка
Галина ДАЦЮК

Коректорка
Олена ГЛУШКО

Комп'ютерна верстка
Ірина ШЕВЧУК
Володимир ЖИГУН

Інтернет-редактор
279-39-55

Черговий редактор
Едуард ОВЧАРЕНКО

Бухгалтерія
279-41-46

Адреса редакції:
вул. Хрещатик, 10-Б,
м. Київ, 01001

E-mail: slovo_prosvity@ukr.net
<http://slovoprosvity.org>
<http://prosvitanews.org.ua>

Надруковано в ТОВ "Мега-Поліграф",
04073 м. Київ, вул. Марка Вовчка, 3.

Листування з читачами —
тільки на сторінках газети.

Відповідальність за достовірність інформації несуть автори.
Редакція залишає за собою право редагування та скорочення текстів.
Редакція не завжди поділяє погляди своїх авторів.
При використанні наших публікацій посилення на "Слово Просвіти" обов'язкове.
Індекс газети "Слово Просвіти" — 30617.

